

Suomen Turku

ÅBO, VÅR STAD

Julkaisija - Utgivare

Turku-seura, Åbo samfundet r.y.

N:o 1 1959

Kehittyvää palvelua kotien hyväksi

Laaja ja ajanmukainen toimipaikkaverkostomme, joka elintarvikemyymälöiden ohella käsittää erikoismyymälöitä ja -osastoja monilta tavara-aloilta, sekä ravintoloita, baareja ja säästökassan

palvelee tuhansia turkulaiskoteja luotettavasti ja monipuolisesti.

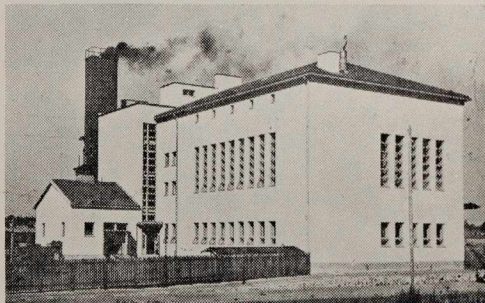
Myyntimme v. 1958 3,6 miljardia mk. Jäsenten säästökassatalletukset 312 miljoonaa mk.

TURUN OSUUSKAUPPA

TARMOLAN LEIPOMO

— turkulaiskotien
jokapäiväisen
leivän
suurvalmistaja

Suurleipomossamme valmistetaan:

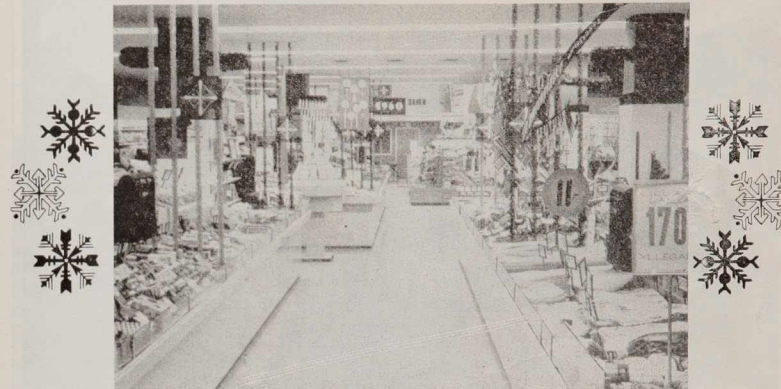
- ravitsevaa ruokaleipää
- maukasta kahvileipää
- herkullisia konditoriatuotteita

Näitä kaikkia, hyvistä laadustaan tunnettuja leipomotuotteita on aina uunituoreet valikoimat myymälöissämme.

OSUUSLIIKE TARMOLA

Tempo

KOKO PERHEEN TAVARATALO

TURKU - HUMALISTONKATU 5

- ♦ KALUSTEITA
- ♦ MATTOJA
- ♦ HUONEKALUKANKAITA

Eero Laaksonen Oy

Yliopistonkatu 7 - Aninkaistenkadun kulma

hotelli
TURKU
EERIKINKATU 30

VALENCIA
MOSEL

Turkulaisten suosituimmat ravintolat.

TEATTERI JA TELEVISIO

Television parhaillaan valloittaessa maailmaa kuulee usein esitettävän väitteen, että televisio tappaa kulttuuriharrastukset ja on siten esimerkiksi teatterin vihollinen. Näin ei suinkaan ole asian laita. Televisiosta on kehittymässä ihmisen arkipäivään kuuluva opetus-, valistus- ja ajanvieteväline. Se kuuluu jokapäiväiseen elämään niinkuin sanomalehti, radio tai vaikkapa nykypäivinä jo autokin. Mutta teatteria, henkilökohtaista kosketusta elävään näyttämötaiteeseen televisio ei voi korvata. Siksi pä turkulaiset ja lähiympäristön asukkaat yhä samemmin joukoin etsivät hengelleen virkistystä **TURUN KAUPUNGINTEATTERISTA**. Televisiota — tai radiota — tarvittaessa he taas luottavat tämän alan ammattitaitoon ja suorittavat valintansa **Radio Jokisella**, joka nyt on muuttanut uusiin, entistä avarampiin suojiin Kasinonkylän kauniiseen liikealoon, Humalistonkadun puolelle, Humalistonkatu 5.

Nykykaikaisen rahalaitoksen kaikki palvelumuodot ja maamme suurimman osuuskassan toimintamahdollisuudet ovat Teidän käytettävissänne kaikissa konttoreissamme.

Jotakin näistä Te tarvitsette:

- PALKKATILIPALVELU
- ASUNTOTILIPALVELU
- MAKSUPALVELU
- LAPSILISAPALVELU
- KANSANELÄKEPALVELU
- NOTARIAATTIPALVELU

TURUN SEUDUN OSUUSKASSA

maan suurin — Teille varmin

N:o 1 1959

Suomen Turku
ÅBO, VÅR STAD

Päätoimittaja - Chefredaktör: Arvo Suominen

Toimituskunta - Redaktionsråd: C. J. Gardberg, Toivo T. Rinne, Ole Torvalds ja Erkki Vuori

Taloudenhoitaja - Ekonomichef: Paavo Suominen

**Turku-seuran
puheenjohtajan,
maaherra Esko Kulovaaran
tervehdys**

Turku-seura, Åbo samfundet r.y. on yhteenliittymä, jonka tavoitteena on turkulaisten yhteinen hyvä ja joka haluaa työskennellä myönteisten käytännöllisten päämäärien saavuttamiseksi kotikaupungin elämänpiirissä. Toiminnassaan se pyrkii yhteistyöhön kaikkien niiden kanssa, joilla on sama tavoite. Näkyviin tuloksiin pyrkiessään se ensisijaisesti nojautuu niihin henkeihin voimantehkeisiin, joista kotiseutuun elinvoimansa muuallakin saa.

Aatteen ja hengen soihtun kantajat eivät kuitenkaan nykyaikana saa ääntään kuuluville, kuten eivät ole ennenkään saaneet, ellei yhteydenpidon edellytyksenä ole kosketusta samoin ajattelevien välillä ja edes jonkinlaista taloudellista pohjaa oman asian ajamiselle julkisuuden kentällä. Seuramme on lähtenyt rohkeaan yritykseen oman äänenkannattajan julkaisemiseksi juuri siinä mielessä, että sen jäsenistö, jonka toivomme muodostuvan yhä taajenevasta turkulaispiireistä, saisi julkaisun palstoilla tilaisuuden tuoda esiin mielialojaan kehityksestä, jolla itse kukin haluaisi rakentaa Turkuja henkisesti ja aineellisesti. Seura toivoo, että sen oma aikakauslehti "Suomen Turku — Åbo, vår stad", jolla on mahdollisuus saada avustajakuntaansa kotikaupungin vanhan kulttuurin tunteita samoin kuin nykypäivän Turun henkisen ja taloudellisen elämän kehittäjiä, muodostuisi yhteyden pitäjäksi ei vain seuran ja jäsenten, vaan kaikkien turkulaisten välillä. Toivokaamme myös, että lehti voisi edistyä ystäviensä hoivassa niin, että se pystyisi seuran toimintaa aineellisestikin tukemaan.

Esko Kulovaara

KOTISEUDULLE

I HENGEN ÄÄNI

Kaukaa jostain, aikain hämärästä,
mihin silmämme ei koskaan nää,
mihin mitkään aistimme ei yllä,
mikä meiltä tutkimatta jää,
kuuluu ääni, ääni ainoastaan —
milloin hiljaa niinkuin hengitys
pienen lapsen, milloin huo'unnastaan
kuuluu jumalurkuin tervehdys.

Sieltä kaukaa ääni monin tavoin
sydämemme harpun tavoittaa,
virittää sen omiin säveliinsä,
mut ei suoda nähdä soittajaa.
Ääni kajaa alkukallioista,
pilvein takaa, syvyyksistä veen,
miljoonien vuotten auringoista,
kajost' ensi aamun autereen.

Aine kahlitse ei tätä ääntä,
aika sulkuja ei luoda voi.
Ajaton se on ja aina vapaa,
tulevaan se elää, helkkyv, soi.
Vaikka muuttuu kaikki olevainen,
vuosituhannet on rahtu vain,
niin soi Hengen ääni jumalainen
yli uudistuvain maailmain.

II RAKKAUTEMME LIEKKI

Kotiseutu, kaiken muun jos viekin
ajan ahnas, säälimätön käsi,
pitää saat sä rakkautemme liekin.
Koskaan se ei sammu läheltäsi.
Oman sielus annoit lapsen kehtoon,
hengelläsi siunait sä päämme,
kotiseutu, hämärtyissä ehtoon
luottavasti multas rauhaan jäämme.

Arvo Hämäläinen

Joulun sana

Pysähdyttäessään hiljaisuuteen kaupunkimme joulu levittää pyhän juh-
lansa yli kansamme historian suurten muistojen. Joulun rauha kulkee yli
Auran rantojen, yli tuhkan ja katoavaisuuden maapohjalta ylväinä kohoa-
vien menneisyyden muistomerkkien ja yli lukemattomien tunnettujen ja
tuntemattomien hautojen.

Joulu kutsuu meitä kiittämään siitä, mikä on ollut. Mutta se ei salli
meidän tuudittautuvan menneisiin, vaan se saapuu ennenkaikkea siihen
Turkuun, joka nyt on.

Meille, jotka elämme ja taistelemme, rakennamme ja revimme, saavu-
tamme ja petymme — mikä lieneekin paikkamme tässä kaupungissa ja
osamme elämässä — meille jokaiselle joulu tahtoo tuoda sanomansa.
Se sanoma on sanoma Vapahtajasta, joka on syntynyt maailmaan, sanoma
suuresta ilosta, joka ei ole varattu vain muutamille, vaan kaikelle kan-
salle, sanoma rakkaudesta, joka tuo meidät lähelle toisiamme ja lähelle
Jumalaa.

Keväästä kevääseen vanha Turku puistoiheen ja pihapuineen puhkeaa
kukkimaan uutta nuoruutta, joka pian sammuu syksyn pimeään. Joulun
ihmeellinen talviyö kutsuu meitä vapautunein sydämin viettämään Jumalan
juhlaa, jonka ruusut eivät lakastu ja jossa ajan katoavien riemujen ylle
luo hohteensa iankaikkisen kesän kauneus.

Kuusi Salminen

TURUN KUKKULAT

Oiva Tuominen

Tyrskyn huuhtelevana ulko-saariston karikkona kohosi Turun ensimmäinen kukkula, tuleva Vartiovuori, merestä noin 7000 vuotta sitten. Lounaan puolella levisi vielä avomeri. Vastakkaisella suunnalla, näköpiiriin tuolla puolen olevan rannikon edustalla oli hajallaan saaria ja saariyhmiä.

Puolisen vuosituhatta myöhemmin, kun ensimmäinen karikko oli kasvanut jo nykyisen Unikankareen kokoiseksi kallioluodoksi, nousi merestä kaksi kilometriä kauempana länsilounaassa uuden kohouman, nykyisen Kakolanmäen, laki. Suunnilleen yhtä pitkän väliajan jälkeen tuli jälleen näkyviin uutta maata, ensin kahteen kohtaan Vartiovuoren jatkoksi ulkomerelle, sitten vielä ulommaksi lounaaseen. Samanaikaisesti ilmestyi karikko Vartiovuoresta lähes kilometrin päähän mantereelle päin ja myöhemmin vielä yksi yhtä kauas luoteeseen, välillä olevan syvänteen toiselle puolelle.

Tulevan Turun seitsemän pääkukkulaa olivat nyt jo näkyvissä, kuten oheinen kartta osoittaa, joskin noin 35 metriä nykyistä matalampina ja kokonaan veden ympäröiminä:

Vartiovuori (nykyinen korkeus vanhan vesilinnan luona n. 50 m merenpinnasta), Kakolanmäki (44 m), Samppalinnanmäki ja korkein Urheilupuiston mäistä (39 m), Korpolaismäki ja Yliopistonmäki (38 m) sekä Puolalanmäki (35 m).

Samanaikaisesti ja jo aikai-

semminkin oli maata ilmestynyt paitsi mantereen puolelle myös kauemmaksi keskussyvänteestä kaakkoon ja luoteeseen. Luolavuoren alueella oli jo lukuisia saaria ja Mäntymäenkin kohdalla pari.

Maa kohosi kohoamistaan. Kerttulimäki ja Vilkkilänmäki nostivat lakensa vedestä, samoin Parkkimäki ja Sotalaitenmäki. Kohotessaan karit, luodot ja maat laajenivat ja kasvoivat vähitellen toisiinsa kiinni. Syntyi useita pitkänomaisia kohoumaryhmiä, niistä selväpiirteisimpinä koillisesta lounaaseen suuntautuvat keskussyvännettä reunavat kukkulajonot sekä pohjoisempana samansuuntainen Kastun—Juhannuskukkulun—Härkämäen jono.

Veden valta väheni jatkuvasti. Entinen saaristo koillisessa ja idässä muuttui yhtenäiseksi mantereeksi, ja avomeri pakeni kauas uuden saariston tuolle puolen. Sillä alueella Turun edustalla, missä vielä 1000 vuotta sitten oli satakunta salmivesien toisistaan erottamaa saarta, ovat nyt Ruissalo ja Hirvensalo muuttaneet lähisaarineen.

Lopulta kukkuloiden ja kukkulajonojen väliset syvennykset ja tasanteet paljastuivat vedestä pohjiaan myöten, vielä tosin tulvien vaivaamina liete-maina. Vain keskussyvänteen pohjaan jäi sisämaan vesä purkavan Aurajoen uoma.

Turun kukkulamaasto siirtyi nyt vedenpinnan yläpuolelle nousevaan suhteellisen pysy-

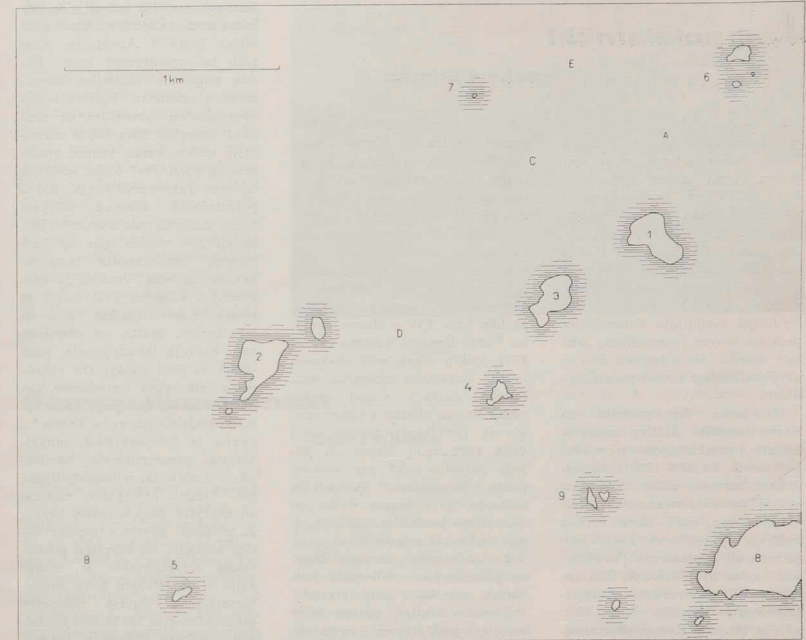
vään kehitysvaiheeseen luonnossa ilmenevän toiminnan kannalta. Mutta samalla ilmestyi näyttämölle uusi voimakas vaikuttaja, ihminen.

Ihminen on saanut korkokuvassa aikaan varhaisempaan kehitykseen verrattuna rajuja muutoksia. Varsinkin hän on tasoittanut epätasaisuuksia siirtämällä kalliota ja maata sekä täyttämällä kukkuloiden välisiä aloja rakennuksilla. Paikoin hän on rakentamalla tosin lisännytkin korkeuseroja.

Tässä rakennustoiminnassa voidaan erottaa kolme päävaihetta, rajoina Turun palo 1827 ja sotavuodet 1939—44. Näiden vaiheiden aikana alkuperäisen luonnon osuus kaupunkikuvassa on yhä nopeammin vähentynyt. Mutta vieläkin kukkulat ja Aurajoki hallitsevat Turun maisemaa.

Turun pinnanmuotojen syntyhistoria ei suinkaan ala vasta silloin, kun ensimmäinen kukkula maankuoren vapauduttua mannerjäätikön painosta kohosi merestä. Ei edes merivaiheen ja sitä edeltäneen jääkauden tilille yhteensä voida panna irtaimista maalaajista syntyneiden muodostumien lisäksi muuta kuin verraten vähäisiä kulutuksen merkkejä kallioperän ulkoisissa piirteissä. Kallioperämme lohkoiksi särkyneen pinta on saanut nykyistä muistuttavan asunsa jo miljoonia vuosia aikaisemmin.

Geologisten aikasuhdetiden havainnollistamiseksi ajateltakoon, että maapallon vähintään noin 3½ miljardin vuoden ikäinen

Turun kukkulat 4. vuosituhannen loppupuolella e.Kr.

1. Vartiovuori, 2. Kakolanmäki, 3. Samppalinnanmäki, 4. Urheilupuisto, 5. Korpolaismäki, 6. Yliopistonmäki, 7. Puolalanmäki, 8. Luolavuori, 9. Mäntymäki. — A. Tuomiokirkon, B. Linnan, C. Kauppatorin, D. Martinsillan ja E. Konserttitalon tulevat paikat.

kivivuori olisi syntynyt tasan vuosi sitten. Vartiovuorenmme olisi tällöin noussut merenpintaan vasta noin minuutti sitten ja Turkua ryhdytty rakentamaan noin 6 sekuntia sitten. Maapallon geologisessa historiassa ovat edellä kuvatut Turun korkokuvan vaiheet siis varsin hetkellisiä ja ilmeisesti myös tilapäisluonteisia tapahtumia. Niiden synnyttämät pinnanmuodot saattavat jo verraten pian jälleen kadotakin.

Nyt ja lähitulevaisuudessa elävien ihmispolvien kannalta sen sijaan on tärkeitä, miten nykyistä kaupunkimaise-

maa hoidetaan. Samalla tavalla kuin on huolehdittava rakennuskulttuurin arvokkaiden piirteiden säilymisestä tulevaisuuteen, on pidettävä huolta siitä arvokkaasta, mitä luonto on ihmiselle tarjonnut. Turulla on kukkulamaastossaan ainuttamaan noin 6 sekuntia sitten. Maapallon geologisessa historiassa ovat edellä kuvatut Turun korkokuvan vaiheet siis varsin hetkellisiä ja ilmeisesti myös tilapäisluonteisia tapahtumia. Niiden synnyttämät pinnanmuodot saattavat jo verraten pian jälleen kadotakin.

Kukkulalta kukkulalle

Suomen Turku on ensimmäisessä numerossaan kohdistanut suurta huomiota niihin kukkuihin, jotka olennaisesti kuuluvat kaupunkikuvaan ja osaltaan sekä voimakkaalla että viehättävällä tavalla suuresti lisäävät sitä rakkautta ja viihtyisyyden tunnetta, jota turkulaiset "potevat" monessa suhteessa erikoislaatuista kotikaupunkiaan kohtaan. Samalla ne ihastuttavat kauneudellaan ja muistoillaan matkailijoita. Edellä oleva prof. Oiva Tuomisen arvokas kirjoitus on valaiseva kokonaisesitys Turun seitsemästä pääkukulasta, joita eri asiantuntijat yksityiskohtaisesti kuvailevat seuraavilla sivuilla.

Korppolaismäki

Sakari Ekman

Korppolaismäellä on hallitseva asema Aurajoen suulla. Yhdessä Turun linnan kanssa se on yli puolen vuosituhannen ajan muodostanut tukevan portin kaupunkiamme mereltä käsin lähestyttäessä. Mutta jo 500-luvulla lie-
nee Korppolaismäki ollut liikku-
vien kauppiaitten ja soturin väli-
etappina. Eräänä todisteena tästä
pidetään mäen itäiseltä rinteeltä
löydettyä mainitulta vuosisadalta
peräisin olevaa hopeasolkea, joka
on meidän seutujemme muuan
arvokkaimmista arkeologisista löy-
döistä.

1500-luvun loppupuolella on
Korppolaismäki erittäin maamme
historian merkkitapahtumien kes-
kipisteinä. Kesällä 1563 muodosti
Juhana-herttua mäen tärkeäksi
osaksi puolustus suunnitelmassaan
oivallettuaan, että tämä korkea
kukkula tykistötulen keksimisen
jälkeen oli avainasema Turun lin-
naa vastaa hyökättäessä. Hän an-
toi huolellisesti varustaa Korppolaismäen ja yhdistää sen kellel-
sillä linnan. Kymmenkertaisella
ylivoimalla varustetut kunin-
gas Erik XIV:n joukot suuntasivatkin ensimmäisen iskunsa Korppolaismäkeä vastaan ja saivat
sen haltuunsa joskin raskaita me-

netyksiä kärsien. Tämän valloi-
tuksen kautta oli Turun linnan
kohtalo myöskin ratkaistu; se an-
tautui kuninkaallisten tykinkuu-
lien pahasti runtelemana kymme-
nen päivää myöhemmin.

Sitkeästi on kansan suussa elä-
nyt tarina maamme ainoan suo-
malaisen kuningattaren, Kaarina
Maununtytären Korppolaismäen
rinteellä sijainneesta mökistä, jos-
sa hän Erik XIV:n ollessa vanki-
na Turun linnassa vuosina 1570—
1571 jonkin aikaa asui ollakseen
lähellä onnetonta aviopuolisoaan.
Samalla paikalla, vinosti vasta-
päästä linnaa, sijaitsi myöhemmin-
kin nk. Tuupikkalan torppa, josta
vielä 1930-luvun alussa oli jäl-
jellä perustus sekä pari omena-
puuta kertomassa jälkipolvien
paikasta, joka kauan sitten oli
näkemässä kuuluisan rakkaustari-
nan tuskaa ja romantiikkaa.

Korppolaismäen merenpuoleises-
sa päässä, jota edelleenkin kut-
sutaan nimellä "Sista styvern"
(viimeinen lantti), sijaitsi 1800-
luvulla jonkinlainen ravintola,
jossa meriläiset menettivät vii-
meiset rahansa kaupunkimatkoi-
ta palatessaan.

Merelliset näkymät ovat kaik-
kina aikoina suoneet vaihtelua

Korppolaismäeltä katselijalle. Eri-
laiset sota- ja kauppa-alkukset ovat
hiljaa lipuneet Aurajokea ylös-
päin tai pysähtyneet Turun lin-
nan ympärille vähitellen kasva-
neeseen satamaan. Turusta lähte-
vien alusten lukumäärä on aina
ollut suurempi kuin tänne saapu-
vien, koska Auran rannat vuosi-
satojen ajan ovat olleet edullisia
laivojen rakennuspaikkoja. Korppolaismäeltä avautuu näkymä
niille läheisille ranta-alueille, joil-
la yli 200 vuoden ajan on har-
joitettu vakintunutta laivanra-
kennustoimintaa. Vuosien ja vuo-
sisatojen kuluessa ovat laivat ja
niiden rakennuspaikat suuresti
muuttuneet, mutta on olemassa
vain harvoja laivatyyppjeä, joita
täällä ei olisi nähty. On raken-
nettu erikokoisia lastialuksia, hie-
nosti sisustettuja huvijahteja ja
matkustajalaivoja, voimakkaita hi-
naajia ja jänsärkijoita, tankki-
aluksia, panssarilaivoja, hävittä-
jiä, vedenalaisia, miinaaristeloita
ym. Yleisen kehityksen mukana
on siirrytty purjelaivoista höyry-
ja edelleen dieselmoottorikäyti-
siin aluksiin, on siirrytty puulai-
voista teräsläivöihin ja ennen-
kaikkea on laivojen koko monin-
kertaistunut. Suurin Suomessa
rakennettu alus 13575 dwt kantoi-
nen lastilaiva "Western Trader"
rakennettiin viime vuonna Korppolaismäen kuppella sijaitsevalla
maamme suurimmalla laivanra-
kennusalustalla. Tämän aluksen
rakentaja on Wärtsilä-yhtymä
Oy:n Crichton-Vulcan, monien su-
kupolvien työn tuloksena kasva-
nut ja pienemmistä teollisuusyri-
tyksistä yhteensulautunut Suomen
suurin laivaveistämö, joka ny-
kyään yksin hallitsee Aurajoen
suun laivanrakennusta ja jonka
hallussa mm. on Korppolaismäen
luoteiskärjessä sijaitseva maame
suurin allastelakka. Ne monet
sadat komeat alukset, jotka työl-
lä ja aherruksella on kokoon-
pantu täällä Aurajoen rannalla
Korppolaismäen juurella, ovat Tu-
run ja koko Suomen teollisuuden
ja kaupan lähettiläisiä vieraisa
satamissa ja kaikilla maailman
merillä.

Tekniikka tervehti menneisyyttä:
komea näkymä Crichton-Vulcanin
telakalle Korppolaismäeltä kat-
sottuna.

Menneen ajan Samppalinnanmä-
keä "toist puolt jocke" nähtynä.

Näkymä Korppolaismäeltä tar-
joaa katselijalle vanhaa ja uutta.
Toisaalta Turun linnan vuosisai-
taiset muurit, monien sotien ai-
kana kaivetut vallitukset mäen
harjanteella, historian puolihamä-
räästä esintulevat etäiset muistot
ja toisaalta uusia omakotialueita
läheisillä aukioilla, laivaveistämön
kiireistä toimintaa, rakenteilla
olevia suuria valtamerialuksia
odottamassa hetkeä, jolloin ne
saavat suunnata keulansa merelle
ja lähteä tavoittamaan kaukaista
satamaa.

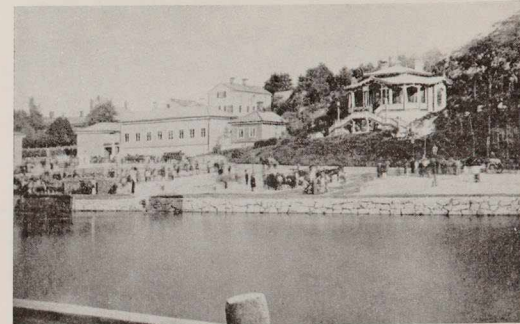
Samppalinnanmäki

Olavi Kares

Mäkiketju Aurajoen itärannalla
muodostaa ikään kuin Turun sel-
kärangan. Samppalinnanmäki, jo-
ka oli vielä keskiaikana ja paljon
myöhemminkin aivan silloisen Tu-
run laidalla, on nykyään melkein-
pää kaupungin sydämessä. Sen
pohjoiskulma kuuluu kuitenkin
äärimmäisenä etuvartioasemana jo
keskiajan Turkuun. Juuri sillä
kohdalla, missä Kaskenkadun jyrk-
kä nousu alkaa, sijaitsi Pyhän
Olavin luostari. Se perustettiin jo
1249, samana vuonna kuin jaarli
Birger teki tunnetun retkensä
Hämeeseen. Tämä dominikaani-
luostari oli luostarilaitoksen uran-
uurtaja maassamme. Se oli eräs
keskiajan Turun merkittävimmis-
tä kirkollisista laitoksista. "Kauas
ylti kristikunnan ulottuvien yhy-
teyksiensä vuoksi Pyhän Olavin
luostari oli maailmelle tärkeä
valtaväylä, jonka uomassa Euroo-
pan hengenelämän keskusseuduil-
la liikkuvat virtaukset nopeasti
ja varmasti saapuivat kaukaisille
rannoillemme" (Salomies).

Tästä vanhasta luostariyhdy-
sunnasta ei ole enää raunioita-
kaan jäljellä. Sen rakennukset si-
jaitsivat nykyisellä Kaskenkadul-
la ja sen kummallakin sivustalla,
suurin osa todennäköisesti Samppalinnanmäen puolella.

Nykyinen Turun vaeltaja voi
vain mielikuvituksensa silmin näh-

dä vanhan Olavin luostarin. Sen
muinaisen alueen yli on helpointa
nousta Samppalinnanmäelle. Kun
tullaan Kaskenkadun korkeim-
malle kohdalle, entiselle Lyype-
kinnmäelle — nimi lieene muistona
ajalta, jolloin kaupungin saksala-
issaantyyiset kauppiat olivat joh-
tavana tekijöinä liikeyrityksissä
ja myös kaupunginneuvostossa —
päästään pitkin Mustainveljesten-
kujaa Samppalinnanmäen laelle.
Vehmas ja kaunis puisto siellä
ylhäällä palkitsee mäelle kiipijän
vaivat.

Aikaisemmin Samppalinnanmä-
ki oli alastonta kalliota. Vasta
viime vuosisadan lopulla voitiin
tämä autio ja karu mäki kah-
den turkulaisen paikallispatrio-
tin, P. C. Rettigin ja G. A. Petre-
liuksen, lahjoitusten avulla muut-
taa viheriöväksi keitaaksi.

Varhaisemmin Samppalinnan-
mäen melkein pä ainoana "kii-
nekohtana" oli vanha puistoravintola
länsirinteellä. Rettig lahjoitti
se jo 1866 Turun kaupungille ja
sita nimitettiin perustajansa
mukaan Retikaksi. Nykyisin Samppalinnanmäestä puhuttaessa var-
sinkin lapset ja nuoret muistavat
uuden maauimalan, joka sijaitsee
korkealla paikalla mäen luoteis-
kulmalla. Samppalinnanmäen kau-
nein näköalapaikka on läntisellä
harjanteella. Siihen Turun kau-

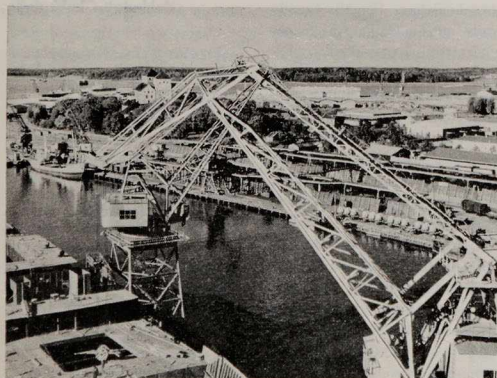
punki pystytti 1915 Felix Ny-
lundin tekemän graniittiweistok-
sen G. A. Petreliuksen, edellä
mainitun turkulaisen lahjoittajan,
muistolle. Siellä vuoren vaeltaja
näkee Aurajoen siltoineen ja kau-
pungin koko nykyisen keskustan.

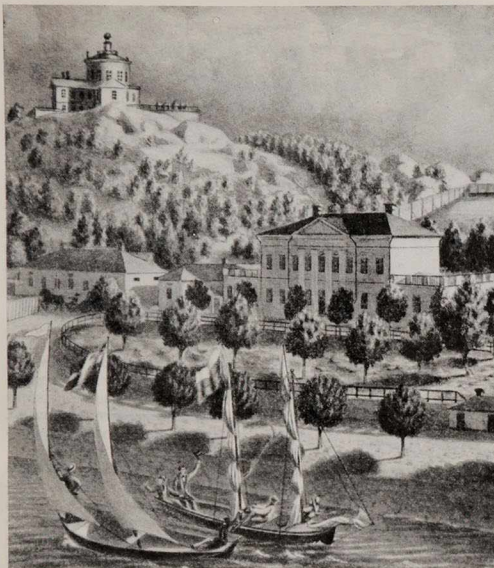
Samppalinnanmäkeä kierretties-
sä voidaan Petreliuksen patsaalta
lähteä eteläsuuntaan johtavaa tie-
tä. Sitä pitkin saavutaan itärin-
teelle. Siellä kaupunki on kiiven-
nyt aivan lähelle mäen lakea.
Vaeltaja havaitsee joutuneensa oi-
keaan koulukaupunginosaan. Ylim-
pänä mäellä on suuri tyytölyseo-
ja sitten laskeuduttaessa pitkin
Sepänkätua on ensin ruotsalainen
maanviljelysoppilaitos, sitten tek-
nillinen oppilaitos ja Sirkkalan-
kadun kulmassa Turun kristilli-
nen kansanopisto. Samaan koulu-
yhdyksuntaan kuuluu vielä uusi
kansalaiskoulu, vaikka se ei
olekaan enää Samppalinnan rin-
teellä. Ei ole ihme näin ollen, että
juuri koulunuriso antaakin ny-
kyiselle Samppalinnanmäelle oman
värinsä".

Samalla itärinteellä on myös
kaupungin synnytyslaitos, joka
odottaa parempiin tiloihin pääse-
mistä.

Kun näin on kierrelty Samppala-
linnanmäkeä, on syytä vielä maini-
ta vaatimaton televisioasema
puiston lounaiskulmalla. Siellä oli
aikaisemmin myös Turun ensim-
mäinen radioasema, joten paikka
kertoo ajankohtaista historiaa,
joskin hyvin koruttomalla tavalla.

Puheessaan Turun kaupun-
gin historiassa Samppalinnanmäen
puistoksi muodostamisesta Eino

Jutikkala sanoo, että vanhan merikaupungin kunnia vaati kukkulan somistamista. Niin kaunis kuin tämä Turun kaupungin katolla sijaitseva puisto jo onkin, ei se kuitenkaan ole vielä "valmis". Lounaisrinteet ovat edelleen samanlaista karua ja pal-

jasta kallioita kuin koko laaja mäki aikaisemmin. Turkulaiset toivoivat, ettei sitä "asumatonta seutua" täytettäisi laitosilla ja rakennuksilla, vaan puisto, eräs vanhan kaupunkimme nuori kaimistus, saisi laajentua aina Neitsytpolun jyrkkään töyrääseen asti.

Vårdberget - Vartiovuorenmäki

Irja Sahlberg

Vårdberget — namnet leder tanken till de avlägsna tider, då vakter ständigt var utposterade på bergets krön för att signalera, när en befärad fiende nalkades. Detta berg ingick måhända i den kedja av vårdberget eller kasberg, som hörde till forna tiders larm- och försvarssystem. På en åbokarta från 1620-talet är ett torn utritat på Vårdbergets krön, ett "Wålltorn". På samma plats reser sig nu ett torn med annan betydelse, Åbo gamla akademis astronomiska ob-

servatorium, ett av de märkligaste empirihusen i vår stad, uppfört enligt Carl Ludvig Engels ritningar 1816–1818. Detta "stjärnornas vårdtorn" gav berget ett nytt namn, Observatorieberget, men det äldre namnet har med traditionens seghet levat kvar som det officiella och av åborna säkert mest använda namnet.

Väster om Vårdberget låg under medeltiden St Olofs kloster, Finlands äldsta kloster, tillhörigt dominikanerorden. Det grundades

Så tedde sig Vårdberget omkring år 1860. Nedanför berget är Finnska Hushållningsällskapet's hus, vars pocher numera är tillbyggda med en andra våning. Observatoriet däremot är i ursprungligt skick. Det tjänstgör nu som Åbo navigationskola.

år 1249 och var alltså nästan lika gammalt som själva staden. Klostret befann sig till större delen på den plats, som nu upptas av apoteksgården, Kaskisgatan 1, men dess domäner sträckte sig långt i den kringliggande nejden. Så räknades den angränsande slutningen av Vårdberget till klostermarken och kallades Klosterbacken. Numera begränsar sig namnet Klosterbacken till de fridlysta gamla småfolksgårdarna på bergets sydsluttning, sjuttion till antalet.

Äldre är dessa gårdar inte än från slutet av 1700-talet, ty först år 1779 uppläts backen bakom Vårdberget till bebyggelse, till ett utvidgningsområde för den stadsdel, som efter klostret bar namnet Klosterkvarteret. De timmermansgädder och andra småborgare, som slog ned sina bopälar här, anade inte att deras anspråkslösa hem en gång skulle höra till vår stads värdefullaste kulturminnen, till Finlands förnämsta turistattraktioner. Klosterbacken utgör nu en liten stad mitt i staden, men ända till förverkligandet av den efter branden 1827 fastställda stadsplanen hade kvarteret samma prägel av förstad som Raunistula eller Nummisbacken i våra dagar.

En egendomlig kontrast till fattigmansgårdarna var professor Johan Gadolin's plantage, som bredde ut sig över ett område på nio tunnland strax väster om Klosterbacken. Den blev ett stycke in på 1800-talet tillgänglig för stadsborna, den "promenad" som under romantiken blev så nödvändig för den vaknande känslan för naturen. Här "bröto sig livets strider maktlösa mot den skyddande inhägnaden", skriver Topelius om trädgården i Fältskärns berättelser, "här bortundstade alla livet bekymmer så lätt som vattenångorna i solskenet från den fuktiga drivbänken. Här trivedes ingen ful tanke, ingen elak varel-

se; här bodde goda andar, lyckliga människor, utan avund, utan sorg, och därför kallades den lilla boningen med dess trädgård bortom bergen Surutoin, finnarnas Sanssouci".

Ovanom denna "Suruttoman puisto", som trädgården kallades av klosterbacksborna, reste sig Vårdberget i sin "naturliga vildhet". Berget var som andra berg i Åbo en kvarnbacke — äldre tiders borgare drev ju jordbruk vid sidan av sin borgerliga näring. Ännu långt in på 1800-talet sträckte väderkvarnarna sina vingar mot skyn i närheten av observatoriet, men vid mitten av århundradet stätade observatoriet redan i ensamt majestät på Vårdbergets krön. Eller alldeles ensamt stod det ändå inte, där bredvid fanns en byggnad, "närmast lik en väderqvarn utan vingar", ett brandtorn, som visst sattes upp ungefär samtidigt som Puolala brandtorn på 1830-talet och togs ned 1902.

Vårdberget var den första av stadens "sju kullar", som blev föremål för vård och plantering. Vården koncentrerades till en börgan givetvis till den del, som syntes nedifrån staden. På en litoografi av J. Reinberg från år 1852 ses elegantia damer och herrar promenera längs en stenkantad väg, som leder upp till observatoriet. Men det räckte länge, innan Vårdberget i sin helhet blev förvandlat till den lummiga park som det nu är med slingrande gångar, gräsmattor och sommarrestaurang. Rönjningen och planteringen tog fart först efter år 1871, då staden genom testamente av hovrättsfiskalen G. A. Åkerman erhöi för ändamålet en större summa pengar. Ännu på 1880-talet var "baksidan" av Vårdberget en stenig och oländig backe. Vårdbergsdammen liknade på den tiden mest en pöl, där pojkar från Klosterbacken seglade sina båtar och metade de rudor som blivit planterade där,

Turun Yliopisto: "Vapaan kansan lahja vapaalle tietelle". Sen komeat rakennukset edustavat kauniilla tavalla uutta Turkua ja luovan hengen keskusta. — Takana Vesilinnä, mahtava käytännön tarpeita palveleva kolossi.

utan att någon ingrep. När Pantern och Hjorten byggdes de första åren av detta sekel, förvandlades dammen till en romantisk svandamm och hela området togs om hand av stadens trädgårdsmästare. Vår tid har givit det tillbaka åt barnen. Dammen är nu en plaskdamm, och däromkring finns både gunga och konstgjorda berg att kliva på — surrogat för de stenblock och skrevor, som de nu över 80 år gamla klosterbackspojkarna hade för sina lekar.

Yliopistonmäki

Osmo Järvi

Turussa on joki ja seitsemän kukkulaa. Mitä muuta kaupunki enää voisi toivoa. Eikö näiden varaan voi jo rakentaa kauneutta ja viihtyisyyttä aivan rajattomiin.

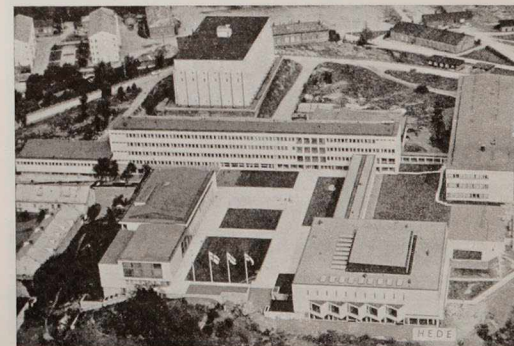
Joen Turku on ymmärtänyt käyttää hyväkseen — ainakin keskiuoksuun — ja onhan alajuoksukin puettu arkisen työn viehkeään hyörintään. Jo ahkeruus sinänsä on kauneutta. Mutta miten on kukkuloiden laita. Eivätkö ne ole pilattu ahtaamalla rinteet täyteen rakennuksia ja sulkeamalla harjanteet miltei näkymättömiin talorivien taakse, yksityisten sisäpihojen kaltaisiksi. Vain pieni kaistale Sampoallinnan kylkeä enää kiipeää vihreänä joen

Men även de gamla har fått sin del av Vårdberget. Hemmet, det ståtliga komplexet ovanom Klosterbacken, är ett ålderdomshem, till vilket kommunalrådet G. A. Petrelius gav grundplåten år 1887.

Det senaste inslaget på Vårdberget är friluftsteatern ovanom Hemmet. Hit söker sig åbobaarna om sommarkvällarna för att för en stund glömma vardagen och dess bekymmer. Sommarteatern är således en arvtagare till "Suruttoman puisto".

äyräältä korkeuteen. Miten kukkaistutukset herkuttelisivatkaan kurkioittaessaan toinen toistensa yli aurinkoisella avaralla rinteellä!

Eräs kaupungin kukkuloista oli unohtunut kokonaan — jäänyt paljaina kallioina laitaikaupungin takapihaksi, keskenkasvuisten poikavikarier temmellyspaikaksi. Hajoillina kiviröykkiöinä kaupungin vanha raja, tullimuuri, oli vielä sen harjalla erotettavissa. Tämä oli Ryssänmäki. — Insinöörit löysivät sen ensiksi. Laitettiinpa sinne kaupungin laidalle syrjäiseen paikkaan vesivarasto, jylkevä harmaa kuoio "vesilinna". — Linna, miksi linna? Pidettiin-

kö siellä hovia, vietettiinkö juh-
lia? Kasvot olivat armoittoman
raskaat, yksikään iloinen säde ei
kimmonnut ikkunasta katsojaa
tervehdintään, yksikään valo ei
häimärtynyt tuikkina lämpöä pi-
meään. Eikö mieluisin linnoit-
us, kylmä ja yksinäinen kuin
katkeroitunut ihminen.

Kiivettiin katsomaan kukkulal-
le. Mutta eihän tämä ole syr-
jässä — tuomiokirkkohan on ai-
van käden ulottuvilla, noiden van-
hojen lehtevien puiden takana, ja
koko kaupunki levittäytyy sen
ympäri. Rakennetaan tänne
temppeli, tiedon temppeli täynnä
valoa ja aurinkoa, ja istutetaan
tänne vihreät nurmikat ja punai-
set ruusut, ja soliskoon elämän
vesi ikuisena virtana ja korkeina,
polttavina liekkeinä leimutkoot

totuuden soihdut — ja kaiken
yllä kuulemme Phoenix-linnun
siipien kuolemattoman havinan.
Kerätkäämme tänne nuoret, jotka
etsivät tietä tietoon, totuuteen ja
hengen jalouteen. Näyttäkäämme
heille kaikki tämä: tuomiokirkko,
vanha akademia, yliopiston uudet
rakennukset "vapaan kansan lah-
ja vapaalle tieteelle". Näyttä-
käämme myös Abo Akademin his-
toriasta kertovat kauniit suojat.
Sanokaamme: "Tämän kaiken ovat
esi-isämme rakentaneet, tulkaa
heidän työnsä arvoisiksi." Mutta
vielä enemmän: yhdistäkäämme
Tuomiokirkko puistoilla suoraan
yliopistoon ja koristakaamme nou-
seva rinne puilla, ruoholla ja heh-
kuvin kukin: "Tätä ylevää tietä
ovat esi-isämme astuneet, seurat-
kaa heidän jälkeään."

Aninkaistenmäki

Toivo T. Rinne

Turun jatkuvasti muuttuvassa
kaupunki- ja katukuvassa Anin-
kaistenmäen tienot tarjoavat vä-
rikkään ja mielenkiintoisen lisän,
jossa Konserttitalon paljon kiis-
telty mutta myös kiitety kuvan-
näkyä ehkä voimakkaammin ve-
tää katsojan huomion puoleensa.
Turun mäistä ja kukkuloista Anin-
kaistenmäki on saanut voimak-
kaasti tuntea ihmismielen halun
muuttaa korkeuseroja omaksi
mukavuudekseen. Niin kauan kuin
vanhan Turun silta vielä sijaitsi

nykyisen kirjastotalon paikalla,
voitiin maaseudulta tulevan lii-
kenteen tarpeet hoitaa käyt-
tämällä Brahenkadun suuntaa nou-
dattelevaa tiesuuntaa ja tyydyt-
tiin pääasiassa tasottelemalla to-
rin aluetta räjäyttämällä pahim-
pia kohtia ainakin jo 1760-luvulta
lähtien. Mutta kun uuden sillan
paikaksi tuli nykyinen, niin en-
tistä suuremmalla innolla käytiin
käsiä Aninkaistenkadun kallion
murtamiseen. Tämän tehtävän
parissa turkulaiset uurasivat

Aninkaistenmäen mökkiasutusta
1900-luvun vaihteessa.

useaan otteeseen. V. 1862 saa-
daan paikallisesta lehdestä tietää,
että työt ovat edistyneet hitaasti.
Ja kuitenkin turkulaiset hartasta
odottelivat Aninkaistenkadun saat-
tamista käyttökelpoiseen kuntoon.

Turun elämä sen nykyisellä pai-
kallaan alkoi kehkeytyä v:n 1200
tienoilla. Tuomiokirkon ympärille
nouseva sivistyksen ja kaupan
keskus oli jo saavuttanut vakiin-
tuneen elämäntytin, kun Anin-
kaisten kylän seutu vielä uinaili
rauhallista maaseudun idylliään.
Sitä ei edes katsoitu kuuluvaksi
varsinaiseen kaupunkiin ja sen
yhteydet itse Turkuun olivat huo-
not. Ensimmäinen silta näet ra-
kennettiin vasta v. 1414. Tämän
jälkeen Aninkaisten kylä joutui
lähemmän ja kiinteämmän kau-
punkilaisten tietoisuuteen.

Maarian pitäjän Aninkaisten
kylä mainitaan ensi kerran elo-
kuun 29 p:nä 1363 laaditussa tilus-
vaihtoa koskevassa asiakirjassa,
jossa "Peter aff Anyngnos" on
kiinnemiehenä. Vuodelta 1371 on
tieto siitä, että Turun tuomiokir-
kon pyhän Sigfridin alttarilla oli
hallussaan maatila "Anungis circa
Abo"-nimisessä kylässä. Tämän
jälkeen kylä mainitaan verat-
tain usein tuon ajan harvalukui-
sessa asiakirjajäämistössä. V. 1414
turkulaisporvari Hintsa Knap luo-
vuttaa vanhastaan omistamansa
tilan Aninkaisten kylässä tuomio-
kirkon pyhän Pietarin alttarille
ja seuraavana vuonna muutamat
kanssaperilliset siirtävät osuutensa
Taivassalon kirkkoherralle.

Vasta 1500-luvulta saadaan ky-
län elämästä tarkempia tietoja.
Aninkaissa oli kolme verotalon-
poikaa, joiden karja v. 1571 kä-
sitti 3 hevosta, 3 vetohärkää,
6 lehmää, 4 mullikkaa, 11 lam-
masta ja 6 sikaa. Aninkaisten
elämänyöriä keskus oli siis tuo-
hon aikaan täysin talonpoikaisten
tuntuinen kylä, jossa toiminnan
paino keskittyi maatalouteen. Pel-
tojakin oli runsaanlaisesti, sillä
1600-luvun tiedot osoittavat kyl-
vö määrän olleen 20 tynnyriä vil-
jaa vuosittain, mutta niinpä pelto-
ala ulottuikin Puolalan ja aina
Kähärin tiluksiin asti.

Puhtaasti talonpoikainen leima

alkoi rikkua tällä alueella jo
1600-luvun alkuvuosista lähtien.
Vähäinen mökkiasutus lisääntyi
ja sai esikaupunkituntua. Väestö
oli vähävaraisa. Siihen kuului
leskiä ja laivamiehiä, siinä oli
lammaspaimenia ja myös myllyn-
pitäjiä. Rakennusjärjestystä ei ol-
lut ja siksi Aninkaisten mälle
syntyi sekava yhäskytus. Viran-
omaisten taholta havaittiin jo
varsin varhaisessa vaiheessa, että
jotakin oli tehtävä, sillä jo ter-
veydellissäkkin mielessä seudun
olosuhteet muodostuivat uhaksi
yhteiskunnalle.

Turun raastuvankoukuksesta
16.3.1653 saatettiin Aninkaisten
seudun asukkaiden tietoon mää-
räys eräiden taloröyhien hävittä-
misestä ja kun määräystä ei nou-
datettu riittävällä riipeydellä, niin

se lokakuussa uudistettiin entis-
täänkin ankarammassa äänilajissa.
Määräyksen noudattamista
valvottiin tarkoin. Luvattomat ra-
kennushankkeet tukahutettiin jo
alkuvaiheessa. Aninkaisten asu-
kasmäärä oli tällöin vielä 150
vaiheilla, mutta kasvoi jatkuvasti.
V. 1800 Pohjoiskorttelissa oli jo
881 turkulaista ja vuoden 1827
palon aattona kokonaista 1875.

Turun palo alkoi syyskuun 4.
päivänä 1827 Aninkaisten mäeltä.
Maariankadulla oleva katuun po-
tettu kilvaatta on jatkuvasti
muistuttamassa tämän päivän
turkulaista tuosta suuresta onnet-
tomuudesta. Seudun ulkoasu muut-
tui tämän jälkeen melkoisesti.
Aninkaistentori sai ensimmäiset
vuokratut myyntitonttinsa 1890-
luvulla.

Puolalabacken - Puolalanmäki

Erik Bergh

Puolalabacken var en gång i
tiden ett hemvist för de eländas
och ur samhällets gemenskap ut-
stötta. Här, utom det då bebyggda
stadsområdet låg St Jörens hospi-
tal, leprosorient, som på 1620-
talet förldades till Själö. I hospi-
tals omedelbara grannskap låg
en fattigvårdsanstalt, ett s.k. hel-
geandshus (Pyhähenki). J. W.
Ruuth uppger att hela backen
ännu på 1830-talet kallades Rå-
pälä eller Repelimäki. Namnet
torde syfta just på denna anstalt,
som var belägen på finska flick-
skolans nuvarande tomt. Med det
egentliga stadsområdet kom Puo-
lala by och därmed backen med
samma namn att delvis införlivas
först efter branden 1827, då den
av Carl Ludvig Engel uppgjorda
stadsplanen stadfästes.

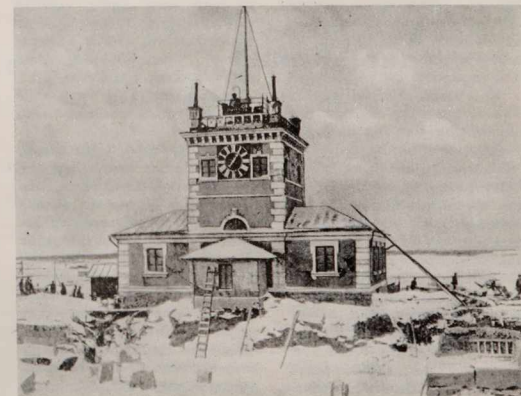
Puolalabackens bebyggelse un-
der 1800-talet motsvarade i stort
sett den bild som vi ännu i dag

kan göra oss av hantverkarkvar-
teren på Klosterbacken. Över kåk-
staden reste sig i ensam majes-
tät på den kala kullens krön det
ena av stadens brandtorn. Torn-
vaken som vakade över stadens
säkerhet har Ernst Lindberg

skildrat i sina minnen från Åbo
på 1800-talet. Författarens in-
ledande stämningssbild må här ci-
teras:

"Det är stilla, stjärnklar natt
över Aurstaden. Borgarna hava
redan längesedan släkt sina
palmjus och sova bakom stängda
fönsterluckor och väl tillbomma-
de portar, ingen mänsklig varelse
syns på de ödsliga gatorna. En-
dast två par ögon vaka över sta-
dens väl och ve, tornvakterna på
stadens brandtorn, det ena på
Puolala-, det andra på Observa-
toriiberget. Fyra steg fram och
fyra tillbaka vanka de i sina nyss
framtagna yviga vargskinnspäl-
sar — den första vinterknäppen
har just kommit — på de små
plattformerna på brandtornens
tak. Ur pälssarna speja då och då
sömniga ögon och kasta en lik-
nöjd blick över staden. Vid räk-
ket omkring platformen stå två
brandlurar, långa bleckrör, vilkas
nedre ända utvidgas till en trätt,
medan den övre avslutas med ett
munstycke. Invid dem hänger på
sin ställning en stor triangel, var-
med tornvakterna sekundera dom-
kyrkans slag varje kvartstimm
och på samma gång även till-
kännagiva sin egen vakenhets."

Sceneriet växlar. Brandtornet
har skattat åt förgängelsen och
konstmuseets massiva granitmu-

Puolalanmäen palatorni, joka pu-
rettiin v. 1900, sijaitsi Taidemu-
seon paikalla. — Brandtornet på
Puolalabacken, rivet år 1900, låg
på Konstmuseets nuvarande plats.

rar reser sig på dess plats. Ett nytt kapitel i Puolalabackens historia tar vid. År 1904 invigdes konstmuseibyggnaden och därmed inmutades Puolalabacken av Minerva, konstens och vetenskaper nas beskyddarinna. Sedermera har en del av Minervas domäner övergått i Mercuri hägn. Det skedd- e för ungefär ett år sedan då Turun Yliopisto drog bort från det gamla Phoenix vid backens fot — den plats där St Jörans hospital i tiden låg.

Tack vare de många läroverken och skolorna har Puolalabacken i dag — också efter universitetets förflyttning — i viss mån karaktären av ett quartier latin med den speciella atmosfär och den rytmen som ett sådant kvarter alltid äger. Skolorna av ungdom, som vid skoldagens stundom nästan blockerar Aurabackens trottoarer och som under den varma årstiden njuter sin siesta i konstmu- seets grannskap, är ett pregnant inslag i stadsbilden. De ungdom- liga soldyrkarnas invadering av museets terrasser och trappor är också ett av de första tecknen på, att våren är i antågande. När så kastanjerna i planteringen framför museet tänder sina hög- tidliga ljus och categrusträden står i sitt flor, bidar kvarteret i stillhet elevskarans återkomst den första september.

Tänker vi på Puolalabacken i

dess egenskap av ett hem för konsten, är det kanske motiverat att också nämna det på backens norra sida belägna huset Alb- tross, som har kommit att spela en viss roll i vår konsthistoria. Aarre Aaltonen har haft sin atel- jä i huset, liksom Wäinö Aaltonen åren 1915—1919. Här koncipie- rades bl.a. ett av Wäinö Aaltonens yppersta verk, Granitgossen (1917—20) i Ateneums samlingar och den märkliga figurgruppen "Fa- der vår", som belönades med I pris i tävlingen om ett Agricola- monument 1917, men som tyvärr aldrig lämnat skissens stadium.

Hösten 1918 drog Tyko Salli- nen för en tid in i Aarre Aalto- nens Albatross-atelje och då till- kom hans magnum opus "Hihu- liter" — med interner från sta- dens kommunalhem som modeller.

Den 12 augusti i år avtäcktes invid konstmuseet Jussi Mänty- nens monumentala bronsgrupp med tre lyftande svanar. Verket får, ville man säga, genom sin placering just här nästan en sym- bolisk innebörd; svanarna lyfter på starka vingar mot morgon- dagen och dess i fjärran hägran- de mål. Monumentet blir liksom en signatur för Puolalakvarteret i dag och dess dubbla funktion: oas för konsten och lärosäte för ungdomen.

Kakolanmäki

Erkki Vuori

Kakolanmäen korkeimmalla lael- la olevan talon isännänvirkaa hoit- avari taho päästä sellaisen kertomisen alkuun, jossa tulisi kuvailla näkemänsä Turun kau- punkikuvasta tuon kaus merelle, Tukholman-väylälle, peilautuvan rakennusryhmän vaiheita. Hänen kynänsä on pitelevinä toinen käsi, jonka omistaja olkapään ta- kana kuiskutelee: "Katsoitko tuota kuvaa vain tihrehtöörin asu- tosi suurista ikkunoista, joihin

Suomen suurina suvina kehystyy etelärinteiden päivänpaisteinen, veh- mas puisto, vai tulitko vilkais- seeksi samaa maisemaa riskiko- ikkunasta, jolloin ylimmilläänkään oleva aurinko ei voi estää sitä, että hukkaamenneen elämän kyy- nelharso peittää näkemäsi tuska- tuttavaan usvaan?"

Turun Kakolanmäellä liikkuu kaupungin asukkaiden mielestä kaupunkikuvaa sopimattomasti häiritsevää varjo. Niin, niin se on.

"Ikkunasta katselin, kun
höyrylaivat seläa
Aurajoen silältä pintaa.
Vaikka luonto hurja on,
niin suru tahtoo sentään
saada sijaa rintaan."

Renkutushan se on, ja saahan iloinen ihminen laulaa! Lähempä- nä puolta yötä me "otamme sa- man uudelleen" ja silloin on sä- velten taotteluisuamme jo rää- kyvää uuhua. Mitä ne nyt ovat, legendahenkilöitä noin samalla eteläpohjalaisittain, Isontalon An- tit ja Rannanjärvet, jotka niin mukavia juttelivat muinoin kah- den kesken!

Mutta kun katse kohtaa Aura- joen suulla paistavan jyhkeän vuosisataislinnan, aatos lentää vielä kaukaisempiin vuosisatoihin, "yön prinsin" Eerikin ja Kaa- rina Maununtytären, Suomen herttuan Juhanan ja Katarina Jagellonian, "dominus admirabi- lis" Klaus Flemingin ja Jaakko Ilkan selkein yksilöityvien per- soonallisuksien luo. Romantiikka on heidän harteiltaan paljolta ka- rissut, sillä historiallisien linnan seinämuurit kuvastelevat loiston ohella kurjuutta, oman maan ja kaupungin kärsimyshistoriaa. Kun ne yli 300 vuotta sitten pahasti raunioituivat, linna alentui kas- vavan sataman varastosuojien asemaan ja toimi lähes viase vuosisadan lopulle asti — van- kilana.

Kertomista riittäisi katselijalle tämän suljetun maailman vaiheil- ta vaikka millä mitalla — mutta ketäpä se kiinnostaisi. Paremmi- kin huomiota herättänee muisti- kuva siitä, että linnanpistorin Samuel Wacklinin petojen saalis- taminen 1700-luvun puoluissa lienee Kakolanmäellä ollut varsin vähän tuloksekasta, koskapa Tu- run yliopiston kemian (ja talous- opin) professorina vv. 1758—97 ollut Pietari Adrian Gadd uskal- tautui perustamaan koepuutar- hansa Kakolanmäen rinteille. Ko- keittensa tuloksia hän julkaisi monissa teoksissa, joista yksi oli suomenkielinenkin: "Lyhykäinen ja yxikertainen neuvo kuinga kryidimaan vryttein kasvannot Suo- men maasa taittaa saatettua tu- lendamaan." Hänen tarpeisiinsa riitti kuitenkin vain ryytimää, ehkäpä joku pensas. Gaddin jäl-

Näin kaunis on Kakolanmäen
puisto Linnankadun puolella.
Foto: Erkki Paakki.

jiltä ei siis suinkaan ole Linnan- kadun varrella oleva, ihaistuttava n. 2,5 ha:n laajuinen puisto, joka kasvaa jalavia, saarneja, lehmuk- sia, vaahteroita ja tammia, jou- kossa mauksi jokunen lehtikuusi ja koivu. Sen istutus ja puiston läpi mäen harjalle kiertelevän, yli ½ kilometrin pituisen "alppitien" rakentaminen ovat vankilan työtä, 1860-luvulta.

Mikä ihme siinä lienee, kun kukkulalta katselijan kuvat väki- sinkin ohjautuvat synkkiin näky- miin. Ja aivan suotta. Hiljaa vir- taa Aurajoki tuolla mäen juurella. Sen rantamaa on yhtä kauppaa ja merenkulkua, joskin museolai- va Sigyn Martinsillan korvassa hämmästelee, että jaalat ovat muuttumassa asuntoaluksiksi ja meriveneet pikakiittäjiksi. Bar- kerin kutomot hallitsevat suurta alaa rantaviivasta, Auran panimo Wächterinkujan toisella puolella samoin ja valkokylkien pyrkimys näinkin ylös jokea pitkin saa selityksensä, kun "otkantia" kohti edetessä tapaa kansainvälisin mit- tapuvin työskentelevän Wärsilä- yhtymän laivateollisuuden alueen.

Lännen suunnassa avautuu meri saaristoineen, kukkeimpina ilmes- tyksenä Ruissalon vehmas ja ylis- tetty luonto. Satama jatkuu sillä- kin suunnalla. Kauempana kohtaa katse Pansjon öljysataman, useita teollisuuslaitoksia ja, katseen kääntyessä yhä oikealle, uusia kaupunginosia Patterinhakoineen, Iltatähdenkatuineen ja Ison-Heik- kilänteineen, joitakin tämän kym- menluvun kehittyviä kohteita ma- nitakseni.

Kun silmä tällä suunnalla vai- puu lähinäkömään, on vain har- vassa uusia taloja näkyvissä. "Portarturi" on ehkä neitseelli- sin kaupunginosa viinasti raken- tavassa Turussa. Sen ylpeytenä hallitsee setua majasteittilinen ja hartautta uhoava Mikaelin- kirkko. Kakolanmäelle ei uudis- tuvalla Turulla ole ollut mitään mahdollisuuttakaan tunkeutua. Mutta mäen ympäristönäkymät antavat tähtystäjälle täyden kat- teen. Kaunis, kaunis on Turku: Suomen synnyinmuistoinen, työn ja tiedon puistoinen!

Anderssoni Mandi ihmeffele Turu muuttumist

Kyl tämä mailma nykysi sit- niin pal muuttu, ete ykskä ih- mine sitä ymmärrä. Ja mikä on kaikkest kamalampaa, ku tämä vanha Turkuki muuttu nii uure- aikaseks, ettei vanhast Turust voik koht enä mittän puhukka. Ajatellkas ny sitäki tapaust, ku mää joutusi näkemä, ku me mailt kottit tultti.

Mun vanha fliikkaverini Hul- ta kirjotti mul, et hän tule syys- kuu alus Turkku ja tahtois kovi miäleläs nährä munt kans ja ehrot, et treffattais syyskuu ens- mäinen päivä sii kahrentoist aika Phoenixin tytö.

No mää lähin sit kotto hyväs ajois, ettei Hulta vaa olis jou- tunu suattas orottama. Ja mää näinki jo kaukka, ettem mää ollenka ollu liia aikasin tullukka. Siäl Hulta jo seisos ja orot. Mut mitä kamala oli tapahtunu. Ku Phoenixi ei enä ollukka paikal- las. Se oli hävitetty maan tasal ja vanhast hianost talost oli jälil vaa tiilikivei ja santta. Mää ter- veti sit Hulta ja hängi oli oike otettu ja nii flaiti näköne, enkä määkä osanu mittän puhu. Si mes sit seisotti pikkane aika ja viäteti hiljast hetke tämän kauha hävi- tykse eres. Et tämmöst annetan- ki tapahtu. Luulis ny simmostenki

ihmiste, ku jotta ymmärtävä, es- tävän tämmösen tyän, mut ei mittä. Kyl se näyttä oleva nii, et kaik vanha ja hiano tahrota nykysin Turust hävittä.

Me ruvetti Hultan kans sit vä- hitelle juttelema ja kyl sitä jut- tuki sit jo piisas, ku ruvetti muis- telema entissi. Hulta muisti senki viäl, et ku tämä Phoenixin kah- villa ol ensimmäine simmone fi- nempi paikka, misä mekki käytti ja mihe fliakkki sai mennä vaa keskenäs ilma miähi. Ja mää muistin taas ne hianot soitta- jak ku siäl oli ja erityisest sen pitkä ulkomaalaisie viulusoitajan, ku soitti nii pal hianost, et koko kahvilla henkees pirätti, ku se sitä kuunteli. Kyl ne oli ihani ajoin ne ja nyt on tästäki vanhoje muistojen paikast vaa sorakasa jälil.

Sit sihe meijä väären pysähtys yks oike hiano frouva ja rupes juttelema ja kans ihmettelemä tätä Turu nykyst meininki. Hängi ihmetteli kovi oike, et kui voi- veti sit Hulta ja hängi oli oike otettu ja nii flaiti näköne, enkä määkä osanu mittän puhu. Si mes sit seisotti pikkane aika ja viäteti hiljast hetke tämän kauha hävi- tykse eres. Et tämmöst annetan- ki tapahtu. Luulis ny simmostenki

vanhoi rakennuksi hävitetä. Jos ne ruppe ränsistymä, ni nek korjata iha samallaiseks, ku mitä ne o vuaskymmeni ja vuassaro ollu. Juu — juu. Simmottos tehrä muhal, mut meil — ei ku matalaks vaa.

Hulta lähti sit menemä omil teilles ku mää jäi sihe yksinä kattlema ja ihmettelemä. Ja mää ajatteli, et jos ne ny viäl hävittä ton ruattalaisen teatteri ja Pörsin talo, ni kyl tämä Turun tori ympärys niin pal kamalaks ja ureaikaseks tule, ettei täsä kohta kaupunki voi mittän puhu vanhast Turust.

Mää lähri sit kävelemä pitki Aurakattu, meni silla ylitte ja taito siit sit vasemmal ja kuljin pitki Itäist Rantkattua. Ja nyt mää tunsii, et on mar tiäl sentä viäl sitä oikkia vanha Turkukui. Ja mul muistust taas nuarure ajat miäle, et kul mes sihe akka pruuatti ehtosin kulke erestakasi pitkin tätä kattu ja kui lysti meil sillo oli. Ja tuli mul miäle viäl seki, ku senaikkane arkkipiispa ja tuamiorovasti kep-pi käres kulki vap pitkin tätä sama rantkattua. Sii oli jotta simmost ku juhlaillist ja arvokast, simmost ku nykysi ei enä ol.

Siit mää sit meni ettipä Pi-nella ohitte Porttanin puisto ja siäl mää sit taas ihmetteli, niinku nii mont muutaki kertta enne, et minkätähre ne vanhat hianot lyhry oli siit patsa ympärilt otettu pois ja niitten tilat tällätty simmost valkosep pallok ku ihmisten kyäkeis nykysi prukata. Mitä vartä tämmönenki tyä oli tarvinu tehrä. Tarttis oikkeen kyssy simmosiit ihmisiit, ku on koulu käynä ja saanu sitä sivistyst, et onks nämä Porttanin patsan pallot jollan tappa kaunempi, ku ne vanhat lyhryt, ku sii enne oli?

Juu ja ku mää oikke sii sit ajatteli, et mimmoeks net täl pelil tän Turu oikke lopultas tekevä, ni mul tuli niin pal harmittavaine olo, et mää lähriin kotti ja tälläsin pannun pääl. Ja ku mää sii sit istusi mun kaffeni kans, ni mää meninai, et mitä mää senpualest tommossi ruppe murhetuma. Taita muns ittes lopultas vikka olla, kuttem mää ymmärrä tätä nykyest meininki. Tätyest mailma ettipä mene ja muuttu,

Yökyöpeleitä ja varhaisia vaeltajia

Muistelmia Turun kauppatorilta ja sen liepeiltä

Turusta ja turkulaisten elämästä, joka oli ajoittain aika värikästä, ei nuori polvi tiedä juuri mitään, sillä kaikkinaisen meno ja hyöriä nykyisin on aivan toisenlaista kuin esim. vuosisadan vaihteessa puhumattakaan sitä varhemista ajoista. Onneksi kaupunkissamme vaikuttaa vielä eräitä henkilöitä, jotka ovat säilyttäneet muistissaan runsaasti menneiden aikojen viehättävää tietoutta, mikä olisi saatava talletetuksi tuleviin aikoihin. Näiden henkilöiden joukkoon kuuluu kärkepään miehenä erinomainen Turuntuntija, nimittäin kaupunginvaltuuston pitkäaikainen puheenjohtaja, kunnallisuusvoiv Arvo Toivonen, joka vanhasta Turusta ja sen ihmisten puuhailuista on monesti kertonut viehättävällä tavalla. Lehtemme on saanut häneltä julkaistavakseen oheisen hauskan kuvauksen Turun kaupun kauppatorin vaiheilta vuosisadan ensimmäiseltä kymmenluvulta.

Aamuyön hetket ovat nykypäivienkin Turussa melko hiljaiset, mutta tuskinta vain niin hiljaiset kuin ne vuosisadan ensimmäisellä kymmenluvulla olivat. Joku myöhäinen tai aikainen kulukija riensi kiireisin askelin kohti päämääränsä tai joku kadulle johaantunut känniläinen seilasi mutkittelevaa väyläänsä ehkä hil-

eikä tämmöne vanha ihminen voisi yhtikäs mittä.

Mut olkko nyk kui hyvänsi kyl mää sen sentä sano, et nek ku Turu assioi hoita ja niist määrä, et ne toisenki kerra harkittis, ennenku ne ruppe tätä vanha Turku ureaikaseks muuttama.

P a v i

jaa hyrällen "...tulas tiipelis taapelis tom tom tom..." Poliisi oli ikävystyneenä siirtynyt johonkin rakennuksen syvennykseen nuokkumaan ja vosikkapirssikin oli vain lyhyt patkä päiväseen verraten. Ajovuorossa oleva vosikka istui pönäkkänä kuskipukilaan, mutta muut olivat vetäytyneet trillojensa takapenkille hie-man mukavampaan asentoon ja vetäneet nahkaisen fuutmanttelin niin ylös kuin mahdollista, sillä aamuyö on aina viileä. Mutta son-takuskit olivat toimeliaina liik-keellä; toiset raskaine kuormineen verkkaisesti matkaten tulii taak-se, toisten kolistelessa tyhjiyt-tään kumisevine rattaineen uutta kuormaa hakemaan.

Nuokkuvaa hiljaiseloa ei kuitenkaan jatkunut montaa tuntia, sillä jo kellon parahiksi lyötyä neljä matkasi kaffemummu käsi-kärryineen ja apulaisineen asemaikaalleen lyhtytylvään juu-reen nykyisen Kultatalon kohdal-le. Kyllä sen touhun kuuli, kun muorit tulivat alas Aurakattua, mikä siihen aikaan oli oikeastaan palotornille johtava huonokuntoinen Puolalanmäen kuja, joten muuta hälytystä ei liiketoimen alkamisesta tarvinnut. Muuan maarialainen sonkakusi oli sym-paattisimpia asiakkaita ja hänet tunsii ystävällisestä ja erikoisesta puhetavastaan, sillä hänellä oli aina nuha. Hänen tavanomainen tervehdyksensä oli: "Huabet huabet, bu dokkadi o sabalade ai vaa."

Hetken kuluttua alkoivat saapua lähesidun teurastajat liha-kuormineen ja asettuivat suoraan riviin torin laidalle. Hyvä oje-nus olikin välttämätön, sillä pian oli paikalla toripoliisikin, entisen Suomen armeijan jefreitteri Starck, joka korkealla äänellään jakoi määräyksiään. Starck oli komea ilmeyst, suora kuin tikku, melkein pä takanojoinen, sapeli si-

Vilkasta hyöriä Turun kauppatorilla kuluvan vuosisadan ensimmäisellä kymmenluvulla.

vulla ja ennenkaikeha juhlava leukaparta ja pitkät viikset, mitkä töröttivät kärjet taivasta kohden kuin härän sarvet.

Nopeasti sujuivat lihaporvarien kaupat ja ruhukuormat siirtyivät pois torilta jättäen jälkeensä kukin kokkarekasansa ja heinäriippensa. Varpuset tuskin ehtivät aterioimaan ennen kuin jo samoille sijoille säntäsi uusia hevoskuormia, joita oli runsaammin ja joiden tavaravalikoimat olivat hyvin monipuoliset. Kuormissa oli leipää, mitä leivottiin kaupungin lähituntumassa sijaitseissa pa-karituissa, piimää puustioissa, maitoa "riaskaflassuissa", voita puupyytyissä, kehäjuustoja, kaikenlaisia viljatavotteita, juurikas-veja jne.

Pikku-Iisu, joka oli jo saanut aamuannoksensa, cocktailin, jonka Phoenixin torijoihjat olivat häntä varten keränneet ravinto-la-asiakkaitensa lasin pohjille jää-neistä aineista, saapui avusta-maan rihkamatorintien myyjä ja varoiden vetämisessä lähitalojen makasineista torille. Hääri siellä toinenkin saman alan ammatti-mies Marjapuuro-Fransi, mutta entisen merimiehen Ruma-Turun voimne jättää pois laskuista hä-nen epäasianmukaisuutensa vuoksi.

Kellon viisarit ovat nopeasti

siirtyneet yli kuuden ja väkeä alkaa virrata torille nopeassa tah-dissa, pääasiassa myyjä, mutta myös ostajia, joten sivustakato-jalla on vaikea seurata tapahtu-main kulkua oikeassa järjestyk-sessä. Aurakadun puoleiselle lai-dalle ovat sijoittautuneet liha- ja kalakauppiat. Kalakauppiatien värikkäin hahmo Linsenskakin on rämisevien ja vonkuvien lasten-vauvujen tukemana saapunut myyntipöytänsä taakse. Kansa kertoi, että Linsenska, joka oli kookas, ylettömän lihava matami, olisi myynyt itsensä yliopistolle, joka saisi periä omansa senjäl-keen kun hänen henkensä o-li paennut maallisesta majastaan ihanampiin olotiloihin. Vanhem-malla ikäkaudellaan hän kuiten-kin laihutti niin, että kerrottiin "Linsenskan vattanahaksi oleva seittäjä klaffi".

Ja olivat rihkamakauppiatien telttatontitkin pystyssä, joten hekin olivat valmiit palvelemaan asiakkaitaan. Samassa rivissä näiden kanssa oli myytävänä pläksilaakarin ja kruunkaakarin tuotteita, yksinkertaisia lasitava-roita, makeisia ym. Rihkama-tavarantontissaan oli "Trallimati-ty" erikoisartikkelinaan seppit-mään arkkiviiusuja, ja hänen lä-heisyydessään sijaitsevassa telt-

tamymälässä myi Johanssonska muun ohessa kauniita lapatossuja, senaikkaisia lastenkenkiä. Näiden tonttien ja vosikkapirssin vä-liin oli Vilhelmssonska sijoittau-tunut ja hän piti huolta rikha-makauppiatien kahvinsaannista ja taisi hän myydä myös keitet-tyjä perunoita silakoitten kera asiaskaspiirinsä suurukseksi.

Varsinaiset "ravitsemusliikkeet" sijaitsivat Maamieskaupan puoleisessa torin kulmassa. Kullakin myyjällä oli hyvin suojatussa puupulikkossaan lämmitä keittoa, kenellä lihasoppaa, hermesoppaa tai rusinasoppaa, ja kukin heistä myi päivästä päivään samanlais-ta keittoa. Rusinasopani myyjän myyntipaikan tunsii hyvin senkin jälkeen kun hän oli poistunut to-riilta, fäskyänkivistä, joita ruo-kavierat olivat sylkääneet ruo-kapaikkansa kohdalle. Grönforska myi paksua pyöreätä pannukak-kua ja ripotteli vielä runsaasti sokeriakin päälle, 10 pennillä nel-jänneksen, 10 penniä oli muuten sen kulmakunnan vakiohintä; sillä sai myös savikooliilisen keittoa tai nätin patkän höyryävää rusi-namakkaraa Jakobssonskan hevoskuormasta.

Sanomalehtipoikien ja arkkivii-sukauppiatien ohella oli torilla muitakin myyjä, joilla ei ollut

vakinaista myyntipaikkaa, vaan he liikuskelivat milloin milläkin puolella toria tavaraansa tarjomaan. Sellaisia olivat mm. Sikuri-Miina ja Tuppi-Otto, joiden myyntiartikkeleista ei jää epäilystä, kun nimen kuulee. Suutari Sjöblomin myyntiesineetkin arvaa, sillä hän myi koristaan kenkiä. Niitä olisi sätkyäjien tyyppinen suutari Nybergin myynyt enemänkin, mutta nähtävästi liikepääoman puutteessa hänellä oli sinisessä molkipussissaan kenkiä vain pari-kolme paria. Joku myi kotona värkäämiään tropiikarameleja, joku toinen taas samanlaisessa "tehtaassa" valmistettuja savukkeita. Vänillä ja Kässä-Kallulla oli puulaaki ja he myivät halpoja partaveitsiä, ruokaluvalineita ja sillointällöin jopa herätyskellojakin. Joskus kun oli liikepääomasta niin kova puute, ettei saatu hankittua mitään tavaraa, myytiin Tommi, joka sekin kuului tähän kompukseen. Tommi oli ajokoiran näköinen, kaunis ja erittäin viisas koira. Se myytiin aina silloin-tällöin, mutta aina se palasi takaisin malmattomina odottavien kavereittensa luokse.

Koirista puheenollen mainittakoon niistäkin vähäsen. Niitä oli kaksi luokkaa: isommat koirat, jotka norkoilivat lihakauppiaitten tonttien luona, tosin kunnioittavan matkan päässä niistä, ja pienet koirat, jotka häärivät soppamuijien jaloissa. Viimeksimainittujen valioluokkaan kuului Jaakkolan "lamppuharja". Se kävi torilla joka arkiamu, mutta ei koskaan pyhäamuisin, lähes parinkymmenen vuoden ajan. Vanhoilla päivillään "lamppuharja" tuli reumatismiseksi ja klenkkasikin melkoisesti, mutta oli niin mukava aamuisin promeneedata torille, suorittaa pikainen passintarkastus saapuvilla olevien koirien kesken, nuuhkaista sivumennen maalaisten kärrynpyöriä ja lopuksi vetäistä voimakkaasti polttopisteessä seisovasta lyhtypylvästä uhoavia huumavia tuoksujia. Jos sattui oh i mennessä löytymään makkarankuori tai muu makupala, toi sekin miellyttävää priistystä ennenkuin rakki taas lähti klenkkaamaan kotiin suurukselle.

Uusia virsiä

Jaakko Haavio

Suomen kirkon kirkolliskokous on asettanut komitean laatimaan virsikirjaamme lisävirsiä, joiden tulisi sopivasti täyttää eräitä virsikirjassa olevia ilmeisiä puutteita. Niinpä nykyisessä virsikirjassa tuskin ollenkaan heijastuu se valtava muutos, joka yhteiskunnassamme on tapahtunut siirryttäessä vanhasta maanviljelyskulttuurista nykyiseen, ylivoittoisesti teollistuneeseen. Rovasti Jaakko Haavio, joka toimii virsikirjakomitean puheenjohtajana, on kokeeksi seipittänyt eräitä virsiä, joissa evankeliumin vanha sanoma pyritään sijoittamaan uuteen ympäristöön.

Tehtaan portilla

*Suo tänään, Herra, työni raskaan alla,
mun tuntee, sä olet kaikkialla
ja armollasi siunaa ihmisen.
Olihan kerran, kertoo pyhä sana,
työmiehenä ja kuorman kantajana,
sä, Ikuinen.*

*Siis tiedät tuskan, ahdistuksen, pelon
ja niukat riemut köyhän ihmisen
ja kiusaukset mielen katkeran.
Vaan tunnet myöskin, selvemmin kuin kukaan,
syvemmän tiedon, raamattujen mukaan,
ja Jumalan.*

*Kun kutsu soi ja lähden päivän työhön,
suo, etten sorru epäuskon yöhön.
Käy kanssani ja auta valvomaan
mua sydäntäni, aikomuksiani,
niin että hyvään päädyn toimissani
ja oikeaan.*

*Sä olet vanhurskas ja vaadit meiltä
palajamista synnin harhateiltä,
vaan katuvaista aina armahdat.
Ja oikeutta vaadit pohjaan saakka.
Ei ketään pusertaa saa orjan taakka.
Näin varoitat.*

*Siis sulle anon, jotka työtä johtaa,
he että meidät ihmisinä kohtaa,
työntekijöille myöskin armona.
Sun valtiikasi levittääköön rauhaa
ja elämää, kun kuollut kone pauhaa,
ja iloa.*

*Suo kaikille mun veljenmieltä näyttää,
sun kunniakses puhettani käyttää,
niin että rohkaisen ja rakennan.
Ja, Herrani, kun viime kertaa lähdän,
aukaise portti ansiosi tähden
luo Jumalan.*

Arkkipäivän virsi

*Jumala, Herra taivaassa,
mua armollasi taluta.
Niin johda askelteni,
mä että tietäs kulkisin
ja omat tieni hylkäisin
ja voisin kaikkienin
sun omanas sua palvella
iltoiten lahjoistasi
ja armohoidostasi.*

*Suo, ettei itsesääliä
ja katkeria mietteitä
mun nouse sydämeeni.
Suo ajatusten selkeiden,
tekojen päättäväsien
siivittää askeleeni,
kun seuraan Mestariani
ja tahdon olla avuksi
veljille, sisarille,
kaikille ihmisille.*

Rukous illansuussa

*Kun päivän työ on päättynyt,
puolesti, Jeesus, käänny.
jos et sä armoasi suo,
taakkaini ole näänny.
Suo rauha omaantuntooni
ja lepo ruunilleni.
Hyväksy hyvät hankkeeni,
tee tyhjäksi vääryyteni.*

*Sua pyydän, Herra, muistamaan
työntekijöitä muita,
niin lepo vuoroon päässeitä
kuin työhön kutsutuita.
Maaseudun siunaa ihmiset
ja kaupunkien kansa.
Sä heitä hoida, varjele
kutakin toimeassansa.*

*Kun lapset kouluun rientävät,
taluta, Jeesus, heitä.
Virvoita läsnäolollas
äitejä väsyneitä.
Tee kodit onnellisiksi,
lue niihin armautet
keskelle aherrusta työn
ja arjen harmautta.*

*Ja vielä, Jeesus, rukoulen:
suo sille, joka määrää,
oikea mieli, vanhurskas,
ja tahto välttää vääryä.
Ja sille, jonka tehtävä
on kuultu käsky täyttää,
sä anna halu vilpiltä
ja tahto kättä käyttää.*

*Myös rukoulen mä nöyryästi:
johdada Suomen kansani
totuuden, rauhan teille.
Suo johtajille viisaus,
työntekijöille alttius,
sopuisa mieli meille.
Vahvista kädet kumneet,
pois pyyhi murheen kyynleet.
Myös työttömiä muista:
pois turvattomuus suista.*

*Oi Jeesus Kristus, Herrani,
sä kutsuit kerran luoksesi
työn raskaan raatajia.
Suo rampa, kuuro, sokea
sai laupeuttas kokea
ja lastaan kantavia
sä glennäärin armahdit
ja lapsiansa siunait.
Suo siunaus myös meille.
Vie valtakuntas teille!*

*Ja niille, joiden työssä on
surua, tuskaa poistaa
tai sanaa suurta julistaa,
suo armokasvos loistaa,
niin että köyhät, kärsivät
ja kaikki ahdistetut
syvästi ymmärtäisivät:
olemme vapahdetut.*

*Et tullut tänne maailmaan
palvettavaksi, sanoit.
Vain palvelakses ihmistä
Isältä voimaa anoit.
Suo armoni siis kaikille
työn raskaan raatajille,
yhteisen hyvän puolesta
kuormia kantaville.*

*On vaarallista monen työ
ja yksitoikkoistakin.
Voi sielu olla kiusattu
ja joskus katkerakin.
Sä, Herra, ruumis varjele
ja sielu vahingosta.
Oi, Herra, auta heikkoja
ja maahan lyödyt nostaa.*

*Kun leivällä ja kalalla
sä ruokit tuhansia,
ravitse taivaan leivällä
leipäänsä hankkivia.
Jos työmmen yli voimain käy,
suo apu nääntymykseen.
Tee sydämemme alttiiksi
nimesi ylistykseen.*

Sananlaskuja Turusta ja turkulaisista

- Tulee mies Turun takainen, vaan ei turpehen alainen.
- Ei Turku tuvan takana, Saksa saunan porstuassa.
- Ei Turku tunnissa tehty.
- Ei se Turkuun toivo, joka maalla naidaan.
- Ei se Turkuun mene, joka Turun tuntee.
- Ei Turku torppariksi ole.
- Joka talosta tie Turkuun menee.
- Kestää Turun ämmän kirkon käynti.
- Kyllä Turku omansa ottaa, Naantali nahkansa pitää.
- Sataa niin että Turku näkyy (sanovat raisiolaiset).
- Se kuin tulee maalla liiaks, menköön Turkuun piaks.
- "Surku pois!" sanoi turkulainen.
- Turku rahan arvaa.
- Turku rahan tuntee.
- Turku rahan viepi, rahan toisen tuopi.
- Kyllä Maarian poika mak-saa!

Kymmenen kysymystä

1. Kuka on Turku-seuran puheenjohtaja?
2. Koska solmittiin Turun rauha?
3. Missä sijaitsee H. G. Porthanin hautaus?
4. Mikä on Arseninpoikkikadun nykyinen nimi?
5. Kuka on piirtänyt Mikaelin-kirkon?
6. Kuka on tehnyt Pietari Brahen patsaan?
7. Montako naisjäsentä on Turun kaupunginvaltuustossa?
8. Montako asukasta oli Turussa 31.12.1859? a) 8.728, b) 16.677, c) 32.498.
9. Tarja Nurni asuu Turussa. Kuka hän on?
10. Mitkä turkulaiset joukkueet ovat voittaneet jalkapalloilun Suomen mestaruuksia?

Ruissalosta ja Katariinanlaaksosta Turun luonnonsuojelun kohteena

Paavo Kallio

Vieraspaiikkakuntalaisen mielikuva Turun luonnosta voi helposti muodostua Ruissalon mukaan. Tämä mielikuva sisältääkin oleellisen, Turulle luonteenomaisen merellisen ja eteläisen piirteen aidoimman esimerkin, esimerkiksi tummalle suomalaiselle havumetsälle vastakkaisesta, eloisemmasta lehtimetsästä ja iloisemmasta lintujen laulusta.

Jokaisella laivalla Turkuun saapuvalle antaa Ruissalo ja sen viereinen Hirvensalo varauksetta myönteisen mielikuvan kaupungista, mutta Ruissalon merkitys on ennenkaikkea siinä, mitä se on välittömästi turkulaiselle.

Ruissalo on muodostunut yhä suuremmassa määrin turkulaisten ulkoilualueeksi, minkä merkityksen turkulaiset ovat virallisestiinkin tunnustaneet mm. asemakaavasuunnittelun yhteydessä. Ruissalon luonto on ulkoilutarkoitukseen "valmista". Vaaditaan vain toimenpiteitä tämän säilyttämiseksi.

Eri asia kokonaa on, että ulkoilutoimintakin edellyttää eräitä järjestelyjä esimerkiksi leirijä uintimahdollisuuksien parantamiseksi, mutta tausta tälle toiminnalle on parempi kuin ehkä missään muussa suurehkoissa maamme kaupungeissa. Kun Ruissalon erikoisuus ja arvo on nimenomaan sen elävän luonnon erikoisuudessa, on tänne suuntautuvassa toiminnassa tähän kiinnitettävä erikoista huomiota. Niin hyvin kuin käsitteet kansanpuisto, nuorisotyöhön liittyvä leirikeskus, lomakotiajatus, uintipaikka, camping-alue, turkulainen juhannuskokko, Yliopiston puutarha sopivat tähän taustaan, yhtä huonosti siihen sopivat teollisuus, moottori- ja asuntokilpailu ja asuntotoiteiksi jaksaminen.

Ruissaloon kohdistuva luonnonsuojelu tarkoittaa paitsi mainitun Ruissalon luonnon hyväksikäytön jatkuvuuden takaamista mainittuihin asukkaiden viihtyisyyttä

palveleviin tarkoituksiin suojelua myös suppeammassa mielessä. Täällä on Choraueksen lähteen luona, Ruissalon rehevimässä lehto-osassa jo kauan ollut 8 ha:n suuruinen luonnonsuojelualue, joka ei ole joutunut metsäinholdolisten toimenpiteiden kohteeksi. Sen suojeleminen on kuitenkin toistaiseksi ollut lähinnä asianomaisten kaupunginviranomaisten henkilökohtaisen suopean suhtautumisen varassa. Ruissalon luonnon erikoismerkityksen vuoksi koko maan luonnonsuojelun kannalta olisi rauhoituksen varmistaminen luonnonsuojelulain mahdollistamalla tavalla kuitenkin paikallaan. Tämän alueen laajentaminen, joka on otettu huomioon jo asemakaavassa, olisi samalla otettava huomioon. Rehevä lehto-alue jatkuu nykyisestä alueesta länteen ja toisaalta pohjoispuolelleen kuivempi kangasmetsätyyppi täydentäisi aluetta siten, että täällä olisi yhtenäinen suuri alue, joka tulisi edustamaan kaikkia tammimetsätyyppejämme. Se olisi eräs ainutlaatuksimpia luonnonmuseoitamme, joka aidolla tavalla edustaisi maamme lounaista luonnonpiirrettä ja olisi palanen mennyttä Varsinais-Suomen luonnon historiaa tallennettuna meille ja tuleville sukupolville.

Turkulaisissa voi herätä kysymys siitä, miten tämä kaikki rajoittaa heidän jo ennestään lukemattomilla säädöksillä kahlehdittua vapauttaan. Tällöin on ensinnäkin korostettava sitä, että kysymyksessä on nimenomaan turkulaisten pysyvän viihtyisyyden takaaminen. Alueen rauhoitus on järjestettävissä siten, että luonnon tarjoama nautinto on turkulaisten ulottuvissa niinkuin muissakin museoissa, joissa esineisiin koskemista voidaan rajoittaa ja jota ei saa tuhota sillä, että jokainen ottaa sieltä palasen kotinsa. Kun alueen halki ja sen ympäri kulkevat kauniit kävelytiet, joille lintujen laulu kuuluu, kielojen tuoksua lieviä ja jonka yllä tammien kymmyiset oksat kaartuvat yhtä hyvin kuin lehdon muihinkin kohtiin, ei rajoitus ole

Ruissalon kauniista luonnonsuojelunluetta; keskellä Choraueksen lähde.

suuri niille, jotka ovat lähteneet etsimään siltä nautintoa, minkä kosketus luontoon voi aiheuttaa kaupungin ihmisessä.

Ruissalon rauhoitukseen liittyy läheisesti myös se seikka, että Turku on yliopistokaupunki, joka asema asettaa sille eräitä sellaisia tarpeita, joita ei muilla kaupungeilla ole. Ruissalo on Elias Tiillänin ajoista, 300 vuotta sitten, ollut maamme kasvitieteellisen opetuksen tärkeitä paikkoja ja nyt se on niin vahvasti Turun Yliopiston opetuskeskus ja myös turkulaisen luonnontieteen tutkimusalue, että se on tavallaan osa yliopistoa. Kaavailtu, laajennettu rauhoitusalue antaisi taustat tämän toimintamuodon säilymisestä.

Toinen Turku-seuran tahollakin säilytettäväksi kaavailtu kohde Turussa on Katariinanlaakso. Täällä eteläinen kasviluonto ulottuu kaupunkimme niin kirjaimeleisesti, että Katariinanlaaksoa voidaan sanoa mantereelle ulottuvan eteläisyyden kiilankärjeksi. Täällä on tavattu Ahvenanmaan ketojen koriste, keltakukkainen päivänmuto, joka sittemmin hävitettiin sukuputtoon. Täällä tunkeutuu mantereelle vuoripila, sipulileinikki ja seeseli, joiden eteneminen kauemmas kilpistyy manner-Suomen luonnon ankuruuteen. Kun Katariinanlaaksoon kuuluvat komeat tammistot ja näköalakalliot edustavat maakuntamme kauneimpia maisemia, on syvästi turkulainen asia pyrkiä vaikuttamaan siihen, ettei tätä luonnon meile suomaa mahdollisuutta päästetä tuhoutumaan. Tämän alueen suojelun muodon suunnittelu on erittäin ajankohtainen tehtävä.

Katariinanlaaksoon liittyy tavallaan luonnonsuojelun historiaa sivuva pikku erikoisuus. Siellä tavataan eräs niistä monista turkulaisista "vahoista" eli siirtolohkareista, joihin liittyy omat tarinat. Se on Katariinan kivi. Kyseinen Katariina on Juhana III:n puoliso, jonka mukana silloinen "luonnonsuojelu" tuli maamme Puolasta. Se liittyi aateliston metsätyspuistoharrastukseen, johon sittemmin perustui Ruissalon ja mahdollisesti Katariinanlaakson säilyminen meidän aikoihimme asti.

Biskopsgatan kring sekelskiftet

Några minnen i grodperspektiv

Biskopsgatan har så långt jag minns tillbaka i tiden haft sin speciella atmosfär av något särdeles, som stadens övriga gator i stort sett har saknat. Denna atmosfär var dock kanske mera utpräglad kring sekelskiftet än i våra dagar. Måhända beror denna min uppfattning på att gatan då var "min gata", där jag som barn växte upp på 90-talet och de första åren av vårt nuvarande sekel. Tiden har ju egenheten att skapa ett viss romantiskt skimmer över händelser som har timat för länge sedan och i minnet förstora också rena bagateller. Men man kan dock inte komma ifrån att Biskopsgatan på sin tid har spelat en inte oväsentlig roll i stadens liv — och gör det fortfarande.

Egentligen vore Biskopsgatan värd att få sin egen hävdateknare. Redan de gamla, idylliska gårdarna och deras beboare under gångna tider kunde ge stoff till värdefulla reflexioner. Då jag nu berättar några spridda minnen från Biskopsgatan kring sekelskiftet, gör de inte anspråk på att vara något annat än en pojkvaskers häg-

komster från sitt första livsdecennium. Minnena träder sålunda fram i "grodperspektiv".

Jag bodde vid denna tid dels i gården nr 2, dels i nr 4 och hade sålunda till närmaste granne bland annat kasernen, där 2:dra finska skarpskytt bataljonen då levde sitt liv, innan den finländska militären på rysk order upplöstes i början av 1900-talet. Jag lärde mig då känna nästan varje officer till namnet och flera av dem blev senare, då jag själv hade trätt ut i livet, trots ålderskillnader mina gamla vänner. Det var alltid fest längs Biskopsgatan då militären marscherade ut till parad, och alla, som bara kunde göra sig fria från sina arbeten, samlades utanför gårdarna för att skåda prakten. Där gick i spetsen för truppen den mörkhyade och ögonnistrande kapellmästaren A. Apostol och dirigerade sin hornorkester med stålfjädrar i armarna. Det var marschmusik som gav precision åt soldatfötterna. Där gick dåvarande stabsskaptenerna Rafael Schaubman, Otto Ehrström och Uno von Troil, där gick löjtnanterna Rolf Carpelan, V. von Re-

Tio årsgor

Me hyväksymme mielellämme nimeksemme korvenraatajakansa. Luonto on ollut se vastus, joka ihmisen on täytynyt voittaa, kun hän täällä on pyrkinyt siirtämään asutuksen rajaa pohjoisia erämaita kohti. Metsä on ollut vihollinen numero yksi. Sen lyöminen tullella ja kirveellä on vaatinut sukupolvien työn. Nyt kun erämaa on voitettu, kun metsä on taloutemme tärkeitä tukipylväitä ja kun karhu ei enää uhkaa olemassaoloamme, voimme suhtautua luontoon uudella tavalla. Tätä ilmentää kotiseuturakkauten leimaama luonnonsuojeluhenkki. Turkulaiselle luonnonsuojelulle niin kansalliseksi kuin yksityiselle on olemassa erikoisen edulliset edellytykset. Näistä edellytyksistä kaksi ensimmäistä ovat Ruissalo ja Katariinanlaakso.

1. Vem är Åbo samfundets ordförande?
2. När slöts freden i Åbo?
3. Var ligger H. G. Porthans grav?
4. Vad heter Arsenitvärgatan muförinden?
5. Vem har ritat Mikaelskyrkan?
6. Vem har gjort statyn av Per Brahe?
7. Hur många kvinnliga medlemmar har stadsfullmäktige i Åbo?
8. Hur många invånare hade Åbo 31.12.1859? a) 8.728, b) 16.677, c) 32.498.
9. Tarja Nurmi bor i Åbo. Vem är hon?
10. Vilka lag från Åbo har vunnit finländska mästerskap i fotboll?

Biskopsgatan sådan den med sin långa empirehusrad har sett ut sedan förra seklet.

hausen och Rudolf Wiberg, för att nu nämna några av dem som särskilt etsat sig i minnet. Kommandören själv, överste G. Gadolins imponerade på oss pojkar kanske främst på grund av sitt ståtliga, långa skägg. Om jag ej misstar mig, var Rolf Carpelan, som avled i fjol i en ålder av 94 år, den sista av 2:dra skarp-skyttebataljonens officerare.

Apropå parader: jag minns ännu tydligt generalguvernör Bobrikoffs besök i kasernen innan militären upplöstes. Han skulle mottas med en stor parad på kasernens exercisplan, då man inte riskerade hålla paraden som brukligt var på Alexanders torg eller nuvarande Salutorget. Dagen innan hölls generalrepetition på kasernen, så att ingenting skulle klicka inför den höga gästen. Denna generalövning betraktade jag från Ryssbacken, där man hade en god utsikt över paradplatsen. Överste Gadolins satt på sin ståtliga vita häst, då paraden skulle börja. När orkestern stämde upp marschen, stegrade sig Gadolins häst, varvid ryttaren föll i marken och hästen begav sig i galopp ut i staden. Antagligen gick det bättre dagen efter vid paraden för Bobrikoff, men den fick jag inte se. Jag måste den dagen stanna snällt hemma och genom fönstret se då generalguvernören kom körande i landå längs Biskopsgatan. Först kom det en mängd cyklande, civilklädda poliser, sedan ett antal ridande, uniformerade, som ropade till de på gångbanorna församlade nyfikna: mössorna av!

En och annan i folkhoppen sågs också tveksamt dra sina huvudbonader ett stycke ner över ena örat, men flertalet följande inte ordern. Slutligen kom i en landå den glasögonprydda, gråskäggige "Bobbän". Det var enda gången jag såg denne hatade hantlangare för tsardömet. Biskopsgatan har nog haft trevligare och mer välkomna gäster att ta mot.

Aboborna stod i allmänhet på sätt och vis i intimare kontakt med kasernlivet för 60–70 år sedan än nu. Bland annat samlades "halva stan" då på Biskopsgatan utanför kasernen och på den s.k. "Olins backe", vid vars fot Biskopsgatan börjar, för att lyssna på den konsert, som militärörkestern gav varje måndag kväll på musikestraden ett stycke från officerskasinot. Dessa friluftskonsert var mycket populära. Andra evenemang som drog stadsborna till kasernen var uppvisningarna på skridskobanan, som var anlagd på exercisplanen. Jag minns bland annat folkvandringen dit en dag, då en sådan känd kapacitet på konståkningens område som Nadja Franck uppträdde där. Självt såg jag henne aldrig, för det var inträdesavgift och den tiden bestod det inte på fickpengar som nu för tiden, då pojkar i min dåvarande ålder när som helst kan sticka sig in på en bio med barn-tillåtna filmer eller moja sig med glass och läskdrycker och annat gott. Tempora mutantur... En som syntes flitigt på kasernens skridskobana var också löjtnanten

Rudolf Wiberg, som i fråga om skicklighet var en av våra bästa amatörkonstakörer eller skönskrinnare som det hette.

Mitt första minne av kasernen går tillbaka till 1894 — jag var då en 5-årig byting — då tsar Nikolaj II uppsteg på tronen. Den dagen såg jag med undrande ögon på den praktfulla kvällsilluminationen längs den välsnidade gränshäcken mot Biskopsgatan och Kaserngatorna. Vad ekläringen egentligen innebar begrep jag ju inte, bara att det var något sagolikt vackert.

I den långa raden av trähus på vardera sidan av Biskopsgatan fanns det två stenhus, som imponerade på mig. Det var ärkebiskopshuset och kommerserådet Ernst Dahlströms palats, som numera som bekant inrymmer Akademins Humanisticum. Ärkebiskop T. T. Renvall minns jag inte att jag skulle ha sett komma ut från biskopsgården trots att han dog då jag redan var nio år, men hans efterföljare ärkebiskop Johansson mötte jag ofta, då han vandrade den korta vägen från sitt residens till domkapitlet. Senare, då jag var elev i Classicum, var han redan en "gammal bekant", då han med sin korta gråa skäggstubb på hakan och försjunkna i tankar tog sin dagliga motionspromenad längs Östra Strandgatan mellan broarna. En syn som fortfarande sitter på min näthinna och som jag som Biskopsgatspojke väldigt beundrade var då Ernst Dahlström kom åkande i sitt förrnäma ekipage, draget av välskötta, vackra hästar. Bland satt brodern Magnus vid hans sida. Knappast kunde jag då ana, att jag senare i livet skulle bli bekant med dem och få träffa deras händer. En som också ofta sågs på Biskopsgatan var greve Filip Armfelt, som bodde i gården Fabriksgatan 1. Han var en ståtlig gestalt, reslig och alltid rak i ryggen.

Man visste ju i allmänhet den tiden vilka som bodde vid Biskops-

gatan, men många av dem har hos mig redan fallit i glömska. Dock minns jag ännu att borgmästarinnan Th. Bronikowskij bodde i gården Biskopsgatan 6 (numreringen på gatans vänstra sida är numera en annan, sedan gårdarna nr 2 och 4 har blivit nr 2 A och 2 B), i gården nr 10 friherrinnan E. E. Bergenheim, född Ekestubbe och änka efter överstelöjtnanten, friherre E. F. Bergenheim, samt i granngården nr 12 fröken T. Ekestubbe. Konsul Conrad Spoof ägde gården nr 18 (nuvarande nr 16), där också militärläkaren Aug. Blomgren var bosatt. Gården ägs som känt numera av Åbo akademi och disponeras av teologiska fakulteten.

Byggnaderna, mest låga trähus, är i dag huvudsakligen desamma som kring sekelskiftet. Den enda större förändringen har skett i gården nr 4 (nu nr 2 A), där träbyggnaden mot gatan liksom tvåvåningsbyggnaden inne på gården har försvunnit. I stället har här ett stycke från gatan uppförts ett högt stenhus, som genom sin moderna skapelse avsevärt skiljer sig från gatans övriga bygghäse — en spår i trandansen. Idyllen på en del av Biskopsgatans gårdar är inte mera densamma som vid sekelskiftet, då familjerna ofta samlades i trädens och bersäernas skugga. Inte heller den gamla "Botaniska trädgården" (mitt emot teologiska fakultetens byggnad) visar mera samma bild som på den tid det nu är fråga om. Borta är bland annat jättegranen, som stod närmast den ännu bevarande Hjeltska tryckeribyggnaden, där föresten Åbo Underrättelser tryckte sina första nummer 1824.

Om man i dag gör en promenad till Biskopsgatan och dess närmaste omgivningar, finner man att en hel del har förändrats sedan tiden kring sekelskiftet. Den då välskötta och vackra gränshäcken, som bildade kaserngränsen mot Biskops- och Kaserngatorna, har fått förfalla och den mot den förstnämnda gatan har gömmts bakom ett anskrämligt spjalstaket. Ryssbacken, som på "min tid" var en omhulad lekplats för oss pojkar, har inte

bara ändrat namn, utan också utseende. Den väldiga muren av stenblock, som delade bergkrönet i två delar, är borta och berget dominerar nu av Yliopistos moderna universitetsstad och Vattenborgen. Inte heller åstranden nedanför Agatan är sig mera lik. Inte ett spår syns mer av Åbo jernmanufakturbolags väldiga avstjälpningsplats för kokrester och järnskrot, som kantade åslutningen och som för oss pojkar var ett eldorado. Alltid hittade man där intressanta små järn- och messingsföremål, som med hjälp av fantasin fick stort värde i våra lekar. Borta är också en hel gård, som var uppförd närmast ån, liksom de träd som stod på åslutningen nedanför Kaserngatan. Hela åstranden här är nu be vuxen med tät vass, som gömmer ett tiotal "hemmagårda" bryggor för privata motorbåtar. Men två saker är fortfarande lika anskrämliga som kring sekelskiftet: fasaden mot Biskopsgatan på f.d. Åbo jernmanufakturbolags tomt, som omfattade ett helt kvarter, och gatornas jämmerliga kullerstenar. Och inte tycks man heller ha ägnat den lilla trekantiga parkanläggningen i korsningen av Biskops- och Fabriksgatorna någon ömmare vård. För närvarande pryder man den med en oskön byggnad (transformator?) och en misspydd kiosk eller vad det nu skall föreställa.

För den som på 90-talet och i början av det nya seklet har levat sitt första decennium vid Biskopsgatan förblir denna gata alltid något särdeles. Den väcker rika minnen av ett stadsliv som inte mera finns och visar än så länge på sina ställen bilden av en byggnadskultur, som man i våra dagar flitigt och hänsynslöst håller på att utplåna. Nya generationer övertar gårdarna och den dag är väl inte så långt avlägsen, då "skyskraper" här konkurrerar med Domkyrkan.

Var finns Biskopsgatans hävdatecknare?

Kaj-Kaj

Neljä runoa

Annikka Haavio

OUTOKUMPU

Näin unta.

Olin konepajassa.

Olin saanut erikoisluvan.

Olen hyvin kiinnostunut

kaikesta

mikä kyllä.

ÖLJYSÄILÖ

Michel kaivoivat sen maahan.

Vuoden kuluttua he tulevat,

kaivat

ja katsovat kuinka se voi.

Kieltämättä

HYVIN jännittävää.

LIPPU

Olemme kyllin kaukana.

Mies tulee

sylykseen

vetää lipun alas

vaihtaa toisen.

Repaleurinaisen.

LELU

Olen saanut uuden lelu.

Leikin.

En ole päättänyt vielä
tulenko leikistä surulliseksi.

En aikaan päättänyt,

iloitsen vain,

leikin.

Puhun kenties työstä,
en tee.

Leikki on kaikki,
lelu on oikea.

Kuuntelen.

Turun messujen tavoitteet

— Turku ympäristöineen muodostaa voimakkaan talousalueen, johon kaupunkimme lisäksi kuuluvat Salon, Forssan, Loimaan, Rauman, Laitilan, Uudenkaupungin, Maarianhaminan ja Paraisten kauppa-alueet. Viime vuodenvaihteessa oli alueen väkiluku lähes 500 000 asukasta eli n. 11,5 prosenttia koko maan väkiluvusta. Puolet tästä asuu varsinaisella Turun kauppa-alueella, jonka väkiluvun lasketaan olevan noin 240 000 asukasta. Turun kaupunkialueen väestön jakautuminen elinkeinoryhmien mukaan osoittaa, että teollisuuden osuus on prosentuaalisesti koko maan keskiarvoa korkeampi, joten Turkua voidaan täydellä syyllä kutsua huomattavaksi teollisuuskaupunkiksi. — Näin kertoi Suomen Turulle ekonomi Heikki Löyttyniemi, joka sitten ryhtyi valaisemaan Turun Messujen tavoitteita.

Teollisuuden merkitystä kuvaa vielä se, että viimeisen teollisuustilaston mukaan Turussa oli noin 450 teollisuustyöpaikkaa ja lukuisa joukko teollisia pienyrityksiä, joissa kaikissa yhteensä lasketaan olevan palveluksessa noin 40 000 henkeä. Teollisuustoiminnan tunnetuksi tekeminen johtaa luonnostaan ajatuksen myös messuihin, joiden avulla maamme erityisillä on viime vuosina tehty teollisuutta tunnetuksi.

Turun edellisistä messuista on tänä vuonna ehtinyt kulua jo

kolme vuosikymmentä ja aivan viime vuosina on useaan otteeseen eri keskusteluissa kosketeltu oman paikkakuntamme messu-kysymystä. Suunnitelmat Turun linnan juhlistu uudestaan viikkäisistä tarjosivat sopivan lähtökohdan keskusteluille Turun messujen ajankohdasta, joksi sitten min on määrätty vuosi 1961. Turun kaupungin ja kuudentoista elinkeinoelämää lähellä olevan järjestön toimesta perustettiin Osuuskunta Turun Messut — Anderslaget Abomässan, joka on

pannut alulle laajamittaiset suunnittelu- ja valmistelutyöt.

Messujen tärkein tehtävä on luonteeltaan kaupallinen. Niiden avulla tuottaja saa suoran kosketuksen asiakkaisiinsa. Hyvin usein ovat messut antaneet uudelle tuotteelle mahdollisuudet runsaaseen menekkiin ja niiden avulla on jo käytössä olevia tuotteita tehty tunnetuksi entistä laajemmille piireille. Esitellyt ovat lähentäneet teollisuutta ja kuluttajaa, yhteisymmärrys on kasvanut ja samalla on tuotantolaitos voinut todeta mielenkiintoa ja myönteisempää suhtautumista yleisön taholta valmistettaan kohtaan. Samalla opitaan entistä paremmin käyttämään oman paikkakunnan ja oman maan teollisuuslaitosten tuotteita ja siten lisäämään työllisyyttä ja yhteistä hyvinvointia. Messujen eräänä tärkeimpänä tehtävänä onkin kotimaisen työn tunnetuksi tekeminen. Kenties ne tällä tavalla pystyvät omalta osaltaan herättämään myös kansallista ajattelua.

Eri yhteyksissä on todettu taloudellisen kehityksen Lounais-Suomessa sodanjälkeisenä aikana olleen keskimääräistä hitaampaa. Tätä selittää osaltaan aliehitettyjen alueitten voimakas taloudellinen nousu, joka usein valtiotavallan toimenpiteillä on nostanut maan keskiarvolukujakin normaalia korkeammalle. Joka tapauksessa tämä on selvä osoitus siitä, että myös Lounais-Suomessa on ajoissa huolehdittava taloudellisen toiminnan vilkastuttamisesta ja koetettava etsiä toimenpiteitä tämän pyrkimyksen toteuttamiseksi. Turun messujen tavoitteille voidaan tässä löytää liittymäkohtia. Tarmokkaasti ja ripeästi hoidetut messutoiminta on yksi keino pyrkinessämme elinkeinotoiminnan vilkastuttamiseen.

Turun Messujen perustamiskirjan allekirjoittamistilaisuudesta. Vasemmalta Messujen hallintoneuvoston varapuheenjohtaja, pankinjohtaja Voitto Kunnas, hallintoneuvoston puheenjohtaja, maaherra Esko Kulovaara, hallituksen puheenjohtaja, varatoimintajohtaja V. Valavaara ja toimitusjohtaja, ekonomi Heikki Löyttyniemi. Perustava kokous pidettiin huhtikuun 8 päivänä 1959.

Messut eivät kuitenkaan pyri yksinomaan toimimaan tavara-esittelyinä, vaan ne saavat helposti kansanjuhlan luonteen. Ne herättävät huomiota kaukana oman paikkakunnan ulkopuolella, kenties maan rajojen takanakin. Messuilla tavataan erilaisia ihmisiä ja varsinkin matkailijat ottavat mielellään messuihin tutustumisen eräksi päämääräkseen. Messuihin liittyy monenlaisia esitelyjä, näytöksiä, filmsesityksiä jne. Niiden yhteyteen järjestetään erilaisia kulttuuritilaisuuksia, urheilun ystäville voivat omistautua harrastuksilleen, nuorisolle järjestetään ohjelmaa ja näin pyritään monin tavoin mahdollisuuksien mukaan huolehtimaan siitä, että kaikki tuntevat messut omakseen. Messujen aikana Turussa elämä sykii tavallista vilkkaammoin. Valmistelutehtävissä tunnetaan yhteinen vastuu ja näin palvelee Turun Messut omalla tärkeällä työsarallaan kotiseutuamme.

Varsinais-suomalaisia sananparsia

— Kato nyt totaki, koskes Turun ämmäl kelvannu, sano Uus-talo vasikkaa ko tuamikiirkkoo näytti.

— Tuul nyt tuonki erest! sanos kapten ja heit markka mere.

— On niin kylmä ete aut enää vaatetuska, sano sälli ko paitas knapin kii vet kolmenkymmenen asteen pakkasel.

— Kosk mnä saan tulas stå noutama? kysys Kurs tuomarilt ko luvatti ett hän sakku saa.

— Jolle kaksosek kuul nuaren, ni vanhoin kumminki.

— Vaatik frouva tappama ja? sano Mataluat, ko määrantynny hauve Turun torill myi.

— Tui tiä meijän kaikkien keran käästä täyty, sano vanhpiik ko hääsäto näk.

— Ei taito taakaks ols, sano sotamiäs, ko ämmätäs äksorama opett.

TURUN TEOLLISUUSLAITOKSIA I

Gevlen vaakunasta Klubiin

Kiertokäynti tupakan merkeissä

P. C. Rettig ja Kumpp. tehtailla Turussa

"Minulla oli "vaakunaa" ja piippu merenvahaa..." laulettiin Runebergin "Vänrikki Stoolin tarinoissa". Kysymys oli Rettigin perinteikkään tehtaan "klassillisesta" piipputupakkamerkistä, Gevlen Waakunasta. Toinen suurmiehemme, Elias Lönnrot, taas suosi Punaista Ruusua, ja vieläkin säilytetään tehtaan mielenkiintoisessa arkistossa Lönnrotin kirjoittamaa tilauskirjettä. Perinteitä, jotka valvoivat...

P. C. Rettigin tupakkatehdas on jo 114 vuoden ikäinen — kunnioitettava ikä meidän nuorena teollisuusmaassamme. Mutta Rettigin suvun tupakkaperinteet juontavat juurensa vielä kauempaa...

6 sukupolvea tupakka-alan miehiä

Jo 1770-luvun puolivälissä toimi dynastian perustaja, saksalaissyntyinen Steffen Cyrillus Rettig, menestyksellisesti tupakkamestarina Altonassa. Vuonna 1791 hän muutti Ruotsiin, missä hän perusti tupakkatehtaan Karlskronaan. Hänen poikansa, Per Christian Rettig, perusti vuorostaan vuonna 1809 tehtaan Gävleén. Pian hankittiin varasto Turkuun, ja täältä liikkeen tuotteet levisivät myös meidän maahamme. P. C. Rettig ja Kumpp. perustettiin Turkuun vuonna 1845. Tehtaan nykyinen johtaja, vuorineuvos Hans von Rettig on ensimmäinen Rettig-suvun tupakkatehtailijan pojanpojan pojanpojan poika.

Yllämainituista klassillisista piipputupakkamerkeistä on pitkä harppaus tämän päivän suosikkisavukkeisiin. Mutta jatkuvasti ninkuun jo vuosikymmenien ajan, on Rettigin hienojen tupakkatuotteiden salaisuutena isiltä peritty ammattitaito ja huolellisesti talletetut, salaiset valmistusohjeet.

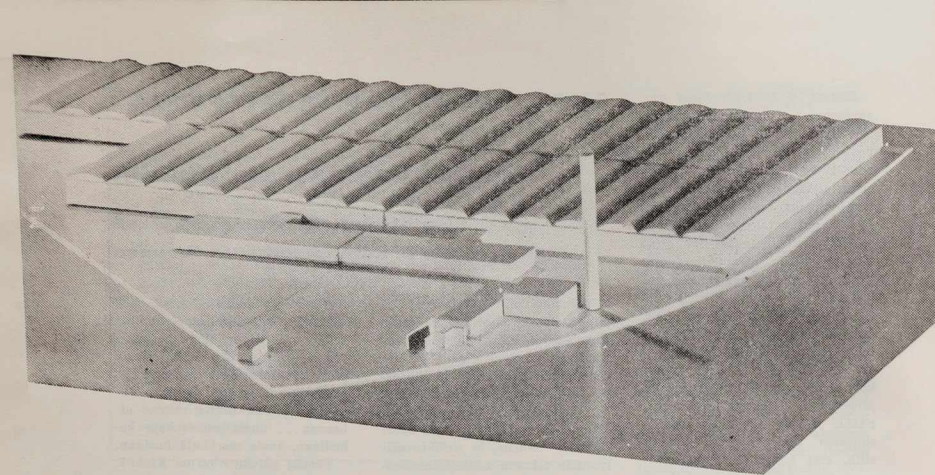
Savukkeiden joukossa ovat ehkä lähinnä Klubi-sarjan tuotteet tehneet Rettigin nimen tunnetuksi... pillisavuke Klubi 77 on yhä, ennen kaikkea maaseudulla, suosittu ja poltettiin tupakkamerkki. Mutta Rettig seuraa aikaansa... uusia sekoituksia koellaan, uusia merkkejä luodaan.

Tämän päivän nimi on Klubi 7, joka on palanut jälleen 17 vuoden tauon jälkeen täsmälleen samanlaisena kuin ennen sotia. Ja hyvän tupakan ystävät — Klubi 7:n ystävät — ovat jo ehtineet todeta, miten se piristää.

Kuuniita, hyväntuoksuisia lehtiä kaukaisista maista

Rettigin tupakkatehtailla tutkimusmatkaa tekevä maaillikko saapuu ensin raakatupakkavarastoon ja ihastuu siellä kaukaisen tupakkamaiden lumovaan tuoksuun. Myyntipäällikkö Martti Saloranta kertoo, että nämä tupakat ovat kasvaneet maailman parhailla tupakka-alueilla. Mieto ja aromirikas itämainen tupakka tulee Kreikasta ja muista Balkanin maista sakkikankaalla peitetyissä palleissa ja se muodostaa raakatupakkavaraston pääosan. Mutta myös voimakas amerikkalainen tupakka, aito virginialainen, on runsaasti edustettuna... se tulee valtaviisa puutynnyreissä, jotka sisältävät 400—500 kg tupakkaa. Hieno sikaritupakka tuodaan osaksi aina Havannasta, Etelä-Amerikasta, Jaavalta ja Sumatralta saakka. Hienointa ja kalliarvoisinta on sumatralainen. Se on todella korkean luokan tavaraa. Ohuet lehdet ovat niin kimmoisia, että ne voidaan kostutetuina rypistää kouraan, ja silitettävä jälleen, ilman että ne menevät rikki tai vahingoittuvat millään tavoin. Varaston esimies valvuttaa meille, että tupakka on

P. C. Rettig ja Kump:n uuden tupakkatehtaan rakennusryhmä, jonka kokonais suunnitelma on yli 200.000 m² ja josta rakennetaan ensimmäisessä vaiheessa lähes 60.000 m².

erittäin hyvälaatuista... se on "kypsää", puhdasta ja tasaisen väristä.

Saamme edelleen tietää, että maaperä ja ilmasto vaikuttavat ratkaisevasti tupakan laatuun. Kahden meillä käytettävän tupakkalaadun — virginalaisen ja itämaisen tupakan — ero on se, että itämainen on huomattavasti miedompaa. Sen nikotiinipitoisuus on vain noin puolet amerikkalaisen tupakan nikotiinimäärästä. Amerikkalaista tupakkaa viljellään suuria määriä valtavilla alueilla, ja sen käsittely tapahtuu koneellisesti: lehdet kuivataan ja puhdistetaan koneissa. Itämainen tupakka sitä vastoin tulee meikkeen yksinomaan pienviljelmiltä, joilla maanomistaja perheineen itse hoitaa viljelyn. Lehdet kerätään yksittellen ja kuivataan sitä mukaa kuin ne kypsyvät.

Mutta jatkaamme matkaa. Varastosta tupakkalehdet kuljetaan leikkamoon, missä myös tapahtuu tupakanvalmistuksen tärkein vaihe: eri tupakkalaatujen sekoittaminen... ja niistä on sekoitettava grammalleen oikeat määrät, jotta saataisiin oikea aromi. Valmiit sekoitukset syötetään suuriin koneisiin, jotka hakkaavat tupakanlehdet hienoiksi suikaleiksi. Leikkauksen jälkeen tupakka puhdistetaan ja

sitten se voidaankin jo siirtää seuraavaan valmistusvaiheeseen.

Nyt jätämme tupakan hetkeksi ja kurkistamme *hylsyosastolle*, missä toistasataa hylsykonetta nopeaan tahtiin työntää kidastaan "pillihylsyjä". Täällä työskentelee useita kymmeniä valkotakkisia naisia... Jokainen vartioi kahta konetta, kerää valmiit hylsytyt ja tarkastaa, että koneet käyvät moitteettomasti eikä paperi lopu kesken.

Suomalainen savukepaperi on maailman parasta

Yllättävän pienessä kiekossa on peräti neljä kilometriä ohutta savukepaperia. Saamme tietää, että tämä Tervakosken valmistama paperi on parhainta saatavissa olevaa laatua. Sitä on viety ulkomaillekin, ja sen korkea laatu on saavuttanut siellä tunnustusta.

Koneessa on toinenkin rulla. Siinä on paksumpaa paperia imukkeiksi. Molemmat paperit kiertyvät salamannopeaa vauhtia yhteen, liitoskohtaan tulee hieno sauma, ja lopuksi tapahtuu katkaisu täsmälleen oikealta kohdalta... Kaikki käy huimaa vauhtia, ja valmiit hylsytyt lastataan sitten avoimille vaunuille, joilla ne kuljetetaan seuraavalle osastolle.

140 000 savuketta päivässä yhdestä koneesta

Pillitupakkaosastolla tapahtuu täyttyä lähes sadan tehokkaan koneen avulla, joihin syötetään tupakkaseosta ja tyhjiä hylsyjä. Telat hyrräävät, hylsytyt asetuvat kauniisti koloihinsa, pumputinauhalla pyörii, pillin suodatinpumpuli työntyy hylsyyn, sitten on tupakan vuoro... ja savuke on valmis. Se käy kuin tanssi: yks'kaks'kolme, ja savuke toisen perään syntyy. 140 000 savuketta koneesta päivässä.

Pöllisavukkeiden valmistus tapahtuu hieman toisella tavoin. Mahtavaan koneeseen syötetään tupakkaa, savukepaperirullasta kiertyy — kun se on ensin käynyt läpi koneen liliputti-kirjapainon, jossa jokaisen savukkeen paperiin painetaan nimi — paperi tupakkapötkyn ympärille. Kone liimaa paperin, savukepötky kulkee edelleen ja katkotaan. Kaikki käy huimavaava vauhtia... kone valmistaa 1 250 savuketta minuutissa!

Pakkauosastolla syötetään koneisiin tyhjiä rasioita. Rettigillä on muuten oma rasiotehtaan, joka sekkin suorittaa huolellisesti valvottua tarkkuustyötä. Toiselta puolen syötetään koneeseen valmiita pillisavukkeita. Kone au-

kaisee tyhjän rasian, pudottaa siihen ensin 13 ja sitten 12 savuketta. Rasia sulkeutuu, saa veronauhansa ja on valmis lähetettäväksi markkinoille.

Inhimillinen panos on tärkeä

Nyt on puhuttu niin paljon paikista tehokkaista, uuden aikaisista koneista, että joku on voinut saada sen käsityksen, ettei inhimillisellä panoksella ole kuin sivuosa nykyaikaisessa tupakkateollisuudessa. Mutta niin ei suinkaan ole asia. Rettigin palveluksessa on nykyisin noin 700 henkilöä... suurimmaksi osaksi naisia, joilla on osoittautunut olevan hyvät lahjat tällaiseen työhön, missä tarvitaan nopeutta ja näppäriä sormia. Savukkeita ei tosin enää kierretä käsin, mutta koneita on syötettävä ja valvottava, ja valmiit tavarat — niin hylsytyt ja rasiat kuin savukkeetkin — on tarkastettava argus-silmän.

Sikarinvalmistuksessa tulee käsityö suuremmissa mittasuhteissa. Hienommat sikarit tehdään jatkuvasti kokonaan käsin, ja tämä työ vaatii aivan erikoista sorminäppäryyttä ja korkealle kehitettyä ammattikoulusta.

Kehitys jatkuu

Paitsi uuden aikaisia koneita vaatii nykypäivän tupakkateollisuus kuitenkin myös paljon muutakin. Menetelmät ovat jo niin huippuunsa kehitettyjä, että niiden toteuttaminen edellyttää äärimmäistä tarkkuutta kaikissa suhteissa. Voidakseen tuoda tämän kaiken kuluttajien nautittavaksi entistään täydellisempänä on P. C. Rettig ja Kump. ryhtynyt toteuttamaan suurisuuntaista ratkaisua — kokonaan uuden tehdaskompleksin rakentamista Turun Kanavan niemelle. Tämä rakennustyö käsittää n. 60 000 kuutiometriä ja lattiapinta-ala on 9 000 neliometriä.

Pitkät rivit koneita valkokuksine hoitajineen — yhdestä koneesta 140 000 savuketta päivässä. Kuvassamme osa suuresta tehdaskalasta.

Tehdas nousee

Rakennustyöt aloitettiin ripeasti. Tänä syksynä on lyhyessä ajassa alueella, jonka kokonaisuuksuus on 50 000 neliometriä, kohonnut suuria rakennelmia. Niissä toteutetaan tehdasrakennustekniikan viimeisintä sanaa. Koko kompleksiksi on yksikerroksinen ja siinä ovat katon kaari-rakenteet sekä seinämateriaalina käytettävä emaloitu teräslatta varsin mielenkiintoisia yksityiskohtia. On luonnollista, että tehtaaseen tuleva uusi koneisto noudattelee kaikkea sitä, mitä tämän päivän tekniikka voi tarjota. Ensimmäinen rakennusvaihe saadaan päätökseen ensi vuonna.

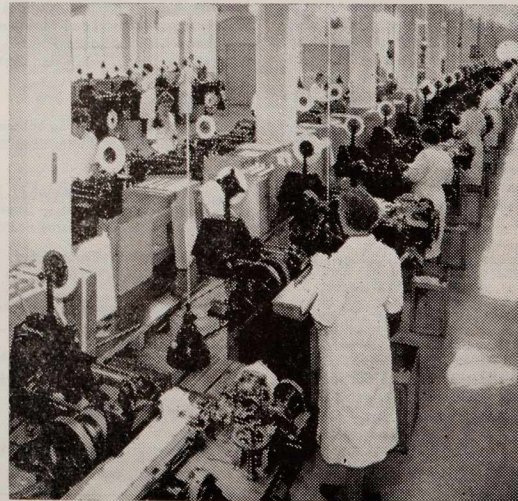
Kauppa, merenkulku, kulttuuri...

On varmaan yleisesti tunnettua, että jo neljä sukupolvea Rettigijä on tarmokkaasti työskennellyt elinkeinolämän ja merenkulun edistämiseksi kaupungissaan. Mutta on syytä mainita, että heidän panoksensa myös kulttuurielämän eri aloilla on ollut mitä merkittävin, ei ainoastaan Turussa vaan koko maassa. Niinpä esim. Turun Yliopiston

sosiologian professori on perustettu Rettigin lahjoituksen turvin. Turun linnan historiallinen museo saa suurelta osalta kiittää Fredric Rettigijä perustamisestaan, ja hän myös lahjoitti Turun kaupungille vielä nykyisinkin käytössä olevan kirjastotalon. Sama mies perusti aikoinaan maamme ensimmäisen työväenyhdistyksen ja rakennutti työläisasuntoja. Tehtaan nykyinen johtaja, vuorineuvos von Rettig, on noudattanut samoja periaatteita. Hän mm. rakennutti sota-aikana suuren väestösuojan vuoreen tehdasta vastapäätä ja pommituksessa kotinsa menettäneille työläisille yli 40 ajanmukaista asunto-osaketta.

Merkittäviä sosiaalisia etuja

Henki Rettigin tehtaalla on aina ollut hyvä. Tehtaan johto ja työntekijät suhtautuvat toisiinsa molemminpuolisella arvonnolla ja työntekijöillä on monia sosiaalisia etuja. Niinpä tarjotaan tehtaan viihtyisissä ruokasaleissa joka päivä runsas *ilmainen ateria*, joka valmistetaan tehtaan nykyaikaisessa, sähköistetyssä suurkeittiössä.

Huoltokonttori ja sairaskassa huolehtivat työntekijäin taloudellisista eduista. Ensimmäinnäin voivat työntekijät käyttää hyväkseen sitä halutessaan: jäsenyksen sairaskassaan on sen sijaan pakollinen. Työntekijä sijoittaa 1 % palkastaan sairaskassaan ja tehdas puolestaan maksaa kassaan jokaista työntekijää kohden summan, joka vastaa 2 % palkasta. Kannattaa lisäksi mainita, että tehdas kustantaa lääkärin hoidon ja lääkkeet myös eläkeikäisille työntekijöille. Kaikki työntekijät saavat ilmaiset työvaatteet — työtakit ja suojapuvut ja ne pestään, siilitään ja korjataan tehtaan toimesta.

Elinvoimainen henkilökunnan kerho toimii useissa eri jaostoissa: urheilujaosto ja sen alaryhmä pöytätennisjaosto, teatteri-, kamera- ja keilailujaosto. Vuosittain toistuvia merkkitaupauksia ovat eri urheilukilpailut, vuosijuhla ja juhla ”tehtaan lapsille”. Tehtaan nykyaikainen ja viihtyisä urheiluklubi, Klubia, sijaitsee saaristossa kauniilla Papinsaarella. Siellä kutsuvat uimarannat ja sauna ja siellä voivat Rettigin henkilökunnan jäsenet ja heidän omaisensa levätä ja kerätä voimia kauniina kesäiltoina ja viikonloppuina.

Useita vuosia sitten perustettiin työntekijöitten omasta aloitteesta pirtteä henkilökuntalehti, *Carmen*, jossa siitä alkaen on ilmestynyt 4 numeroa vuodessa. Se on sisäinen uutislehti, joka heijastelee tehtaan monivivahteista elämää... ja sillä on merkittävä osuus siihen toveruudentunteeseen ja yhteishenkeen, joka vallitsee Rettigin henkilökunnan keskuudessa.

KYSYMYSTEN VASTAUKSET SVAR PÅ FRÅGORNA

1. Maaherra/landshövding Esko Kulovaara. — 2. 1743. — 3. Tuomikirkon eteläpuolella/Söder om domkyrkan. — 4. Sirkkalankatu/Sirkkalagatan. — 5. Lars Sonck. — 6. Walter Runeberg. — 7. 13. — 8. 16.677. — 9. Miss Suomi-Finland 1959. — 10. Turun Palloseura (5), Åbo IFK (3), Pyrkivä (1).

Turku-seura, Åbo samfundet r.y.

Perust. - Grundl. 1957

HALLITUS - STYRELSEN

Puheenjohtaja - Ordförande Esko Kulovaara
Varapuheenjohtajat - Viceordförandena Oscar Nikula, Paavo Kallio
Jäsenet - Medlemmarna Esko Aaltonen, Osmo Alaja, Armas O. Jokinen, Irma Jylhä, Olli Kestilä, Eino Lehtinen, Helmi Lehtonen, Lauri Orelli, Uuti Palaja, B. K. J. Päivänsalo, Olavi Santalahti, Anna-Lisa Stigell, Arvo Suominen, Paavo Suominen, Viljo Vanne

JAOSTOT - SEKTIONERNA

Vanhan ja uuden Turun jaosto:

Arvo Toivonen (puh.joht. - ordför.), Olli Kestilä (siht. - sekr.), Esko Aaltonen, Svante Dahlström, Carl Jakob Gardberg, Kaimo Hakanen, Einar W. Juva, Viljo Kaila, Olavi Laisaari, Viljo Laitsalmi, Irja Sahlberg, Anna-Lisa Stigell, Haakon Wainio

Sivistysjaosto:

Olavi Lähteenmäki (puh.joht. - ordför.), Arvo Suominen (siht. - sekr.), Osmo Alaja, Erik Bergh, Sampo Hahtela, Allan T. Koskimies, Reino Leimu, Ahti Näykki, Toivo T. Rinne, John Rosas, Olavi Santalahti, Auvo Sänthi, Ole Torvalds

Teollistomis- ja liikejaosto:

Voitto Kunnas (puh.joht. - ordför.), Heikki Löyttyniemi (siht. - sekr.), Aarno Aho, Kaarlo Haikola, Väinö Holmavaara, A. O. Jokinen, K. A. Jylhä, Eero Kestilä, K. B. Lindberg, Matias Lindstedt, Martti Männistö, Eero Numerla, B. K. J. Päivänsalo, Niko Salonen, Berndt Schauman, Sven Stendahl

Ohjelmajaosto:

Viljo Vanne (puh.joht. - ordför.), Kristoffer Gräsbeck (siht. - sekr.), Hemmo Airamo, Lauri Immonen, Eino Lehtinen, Nestor Lehtinen, Tauno Majjala, Jouko Paavola, Uuti Palaja, Kalevi Perho, Olavi Rytkönen, Lahja Salvander, Carl-Eric Sundman, Aatos Tapio, Jorma Vuori, Veikko Vuori

Naistoimikunta:

Hilkka Impivaara, Linnea Lahesmaa, Tytti Lindström, Dagny Peters, Lahja Salvander, Kerttu Seppälä-Airola, Sylvi Silanen

Työjaosto:

Seuran varapuheenjohtajat ja jaostojen puheenjohtajat, puheenjohtajana Paavo Kallio — Samfundets viceordförande och sektionernas ordförande, såsom ordförande Paavo Kallio

Taloudenhoitaja - Ekonomichef

Paavo Suominen, Puutarhak. 29, puh. - tel. 22 670

Pääsiihteeri ja toimisto - Gen.sekretärer och byrån

Erkki Vuori, Kellonsoittajank. 3—7 A 21, puh. - tel. 19 575

Svenskspråkig sekretärer - Ruotsinkielinen sihteeri

Carl Jakob Gardberg, Trädgårdsg. 46 A, tel. - puh. 10 852

Postisiirtotili Tu 32300

Liity jäseneksi Turku-seuraan - Ingå som medlem till Åbo-samfundet

Katsaus - Resumé

Oiva Tuominen: Åbos kullar. — Det nuvarande Åbo ligger ännu för ca 7 000 år sedan under havsytan. När landet höjde sig, framträdde först Värdeberget, vars höjda nu ligger ca 50 meter över havet. Därpå följde Kakolabacken, Sampilinnabacken, Korpolaibacken, Universitetsbacken och Puolalabacken — den sistnämnda nu 35 meter över havet. Så snart den första kullen har visat sig uppträder också människans på scenen — människans, som sedan har åstadkommit genomgående förändringar i jämförelse med den tidigare utvecklingen.

Sakari Ekman: Korpolaibacken. — Korpolaibacken har bakom sig en växtlingsrik historia som är nära förknippad med landets egen. Den nya tiden har med kraftiga grepp omformat backen, som jämte sina omgivningar har blivit ett centrum för ett imponerande skeppsbjuggeri.

Olavi Kares: Sampilinnabacken. — Till Sampilinnabacken knyts mycket av Åbos äldsta historia — bland annat har det gamla Olafsklostret legat här. Den nuvarande Sampilinnabacken är ett hemvist för många viktiga inrättningar, bland annat skolor. Backens grönska är dessutom en ung prydning för den gamla staden.

Irja Sahlberg: Värdeberget — Vartiavuorenmäki. Vartiavuori oli kaukaisina aikoina maanpuolustuksen tähtysten- ja hälytyspaikka. Vv. 1816—18 sen laelle rakennettiin vanhan Turun Akatemian ”tähtitorni”. Siitä lähtien, Luostarimäellä, oli 1249 rakennettu Pyhän Olavin dominikaaniluostari. Nykyinen palotto säilyntä käsitöyläiskortteli on peräisin 1700-luvun lopulta. Luostarimäen lainsäluolella oli 1800-luvulla prof. J. Gadolinin puistopuutarha ”Sututuin”. Mäellä oli myös tuulimyllyjä ja palotorni. Turun hövdeistusta puistoista on ensimmäinen ilmaantunut joenpuoleiselle mäenrinteelle, mutta vasta 1871 men muodostaminen laajaksi puistiksi sai vauhtia G. Åkermanin testamenttilahjoituksen turvin.

Osmo Järvi: Universitetsbacken. — Åbo har förstätt att utnyttja ån och har kantat den med sin vardagssträvan utan att splittra dess skönhet. Kullarna i Åbo är däremot till stor del fullträdda med byggnader. Ryssbackens topp var ursprungligen hårt och kallt berg, men nu har man där rest ett vetenskapens tempel: det finska universitetets, Turun yliopiston, nya byggnader, som är ”ett

fritt folks gåva till den fria vetenskapen”. Nu hoppas man att kunna förena domkyrkan och universitetet med ett parkstråk.

Toivo T. Rinne: Aningaisbacken. — Aningaisbacken hörde tidigare till Aningais by i St Marie socken. Ryn nämns tidigast år 1363. Den förblev en landsby ända till 1600-talet, då den småningom förvandlades till en förstad. Först på 1800-talet fick den en bättre väg till Åbo stads centrum.

Erik Bergh: Puolalabacken — Puolalanmäki. Mäen rinteellä oli vuossatoja sitten köyhäintalo (Pyhän Hengen talo) ja leprasairaala, joka 1620-luvulla siirrettiin Seiliin. Turun palon jälkeen mäelle rakennettiin palotorni. Se sai v. 1904 väistyä taidemuseon tieltä, jota Aurakadun puolella saartavat monet koulut ja niiden nuoris. Pohjan puolella on mm. Albatross, usean kuulun taiteilijan ateljeerien tyssijana tunnettu. Jussi Mäntysen Joutsenet-patsas museon vieressä on mäen kaksinaisen tehtävän vertauskuva, se vaalii taiteen kauneutta ja elävää nuoruutta.

Erkki Vuori: Kakolabacken. — Kakolabacken hör oskijaktigt till Åbos silhuett, och bilden av den framträder särskilt för den som kommer från sjösidan. Enligt många åbörars mening ”stör” Kakolabacken Åbo. Men med backen förknippas dock en mängd sanning och sägen med anknytning till stadens historia. Från denna backe är det också lätt att granska det liv som utbreder sig vid dess fot.

Pavi: Andersson's Mandi förundrar sig över Åbos förvandling. — I käseriet berättas hur Andersson's Mandi förundrar sig över hur Åbo har förvandlats, och framför allt över det under som har hänt på platsen för det gamla hotell Phoenix.

Arvo Toivonen: Nattgastar och tidiga vandrar. — Artiklen berättar minnen av torglivet i Åbo vid sekelskiftet. Torget vaknade vid skramlet av kaffegummornas kärror, därefter kom slaktarnas köttlass och många säregna figurer som hörde till torgbildens. Många av den tidens handelsformer och andra seder har redan försvunnit, blivit minnen.

Jaakko Haavio: Nya psalmer. — Ordföranden i den kommitté som förbereder nya psalmer, har på försök diktat ett par psalmer som vill spegla den nya tidens anda.

Paavo Kallio: Om Runsala och Katarinedal som objekt för aboensiskt naturskydd. — Runsala hör intimt samman med Åbo, och ön har i många avseenden varit ägnad att förgylla den bild som främlingar har fått av Åbo. Runsala har redan i ett hundratal år varit en sommartillflykt för talrika åbörar, men naturskyddsåtgärderna där befinner sig fortfarande i utveckling. Katarinedal bidrar för sin del till de gynnsamma förutsättningar som den aboensiska naturskyddsandan äger.

Kaj-Kaj: Biskopsparken kring sekelskiftet — Piispankatu vuosisadan vaihteessa. Kirjoittaja asui poikasena 1890-luvulla lähellä kassarmia, jonne oli sijoitettu toinen tarkkainpäämajalouhe. Sen marsipaaraatin kadun asukkaat ihastelivat. A. Apostolin johtama torvisoitokunta, kapteeni, luutnantit ja eversti Gadolin komeine pitkin partoinen jäivät poikien mieleen. Bobrikoffin paraatiin liittyi erikoislaatuista tapahtumia. Sotilasorkesteri antoi myös ulkolilakonsertteja, joita sankoin joukoin kerääntynyt kuuntelemaan useerikasinon kohdalle. Kadun alkupäässä. Kasarmialueen luistira oli myös suositut. Kadun pitkin puutarloilujen joukossa oli kaksi kivilaoto, arkkipiispan (siloin T. T. Renvallin ja Gustaf Johanssonin residenssi) ja kauppaneuvos Ernst Dahlströmin, joka ajoi ulalla valjakolla. Viimeinai-nut talo, konsuli Spoolfin talo (nyk. nro 16) ja tätä vastapäätä olevat rakennukset ovat nyt Åbo Akademien käytössä. Vuosisadan vaihteen idyllistä on katunäkymistä paljon häihtunut, mutta Piispankatu on vieläkin kokonaisuus, johon on hellien suhtauduttava.

Heikki Löyttymäki: Syftet med Åbo-mässan. — Man planerar som bekant en Åbo-mässa som en stormönstring av det arbete som utförs av de 240 000 invånarna i Åbo handelsområde, och artiklen berättar om mässans syften.

Från Gefle Wapen till Klubb. — ”Åbo, vår stad” kommer förtlöpande att publicera presentationer av industrier i staden. Som den första i serien uppträder här P. C. Rettig & Co, den kända tobaksfabriken som redan är 114 år gammal och företräder sex generationers arbete på området. I artiklen redogörs mångsidigt och klarläggande för tobakstillverkningen ända från råvaran till det färdiga rökerket. — Inom ramen för denna industri innefattas också mycket av Åbos kultur- och affärslyst och av arbete som på detta sätt utförs till stadens bästa. Läsarens uppmärksamhet riktas även på dem som utför arbetet och på deras ställning.

Sisältö - Innehåll

Maaherra Esko Kulovaaran tervehdys	3
Arvo Suominen: Kotiseudulle (runo)	4
Ilmari Salomies: Joulun sana	5
Oiva Tuominen: Turun kukkulat	6
Kukkulalta kukkulalle:	
Sakari Ekman: Korppolaismäki	8
Olavi Kares: Sämppälänmäki	9
Irja Sahlberg: Vårdberget — Vartio- vuorenmäki	10
Osmo Järvi: Yliopistonmäki	11
Toivo T. Rinne: Aninkaistenmäki	12
Erik Bergh: Puolalabacken — Puolalan- mäki	13
Erkki Vuori: Kakolanmäki	14
Pavi: Anderssoni Mari ihmettele Turu muuttumist	15
Arvo Toivonen: Yökyöpeleitä ja varhaisia vaeltajia	16
Jaakko Haavio: Uusia virsii	18
Paavo Kallio: Ruissalosta ja Katariinan- laaksosta Turun luonnonsuojelun kohteina	20
Kaj-Kaj: Biskopsgatan kring sekelskiftet	21
Annikka Haavio: Neljä runoa	23
Heikki Löytyniemi: Turun messujen tavoitteet	24
Turun Teollisuuslaitoksia I:	
Gevlen vaakunasta Klubiin (Rettigin tupakkatehtaan esittely)	25
Turku-seura, Åbo samfundet r.y.	28
Kymmenen kysymystä vastauksineen, sanan- laskuja Turusta ja turkulaisista sekä var- sinaissuomalaisia sananlaskuja eri sivuilla	
Katsaus — Resumé	29
Kansilehden sommitellut taiteilija Armas Lehtimäki	
Kansilehden kuva: valokuvannut Kamera-Aitta	

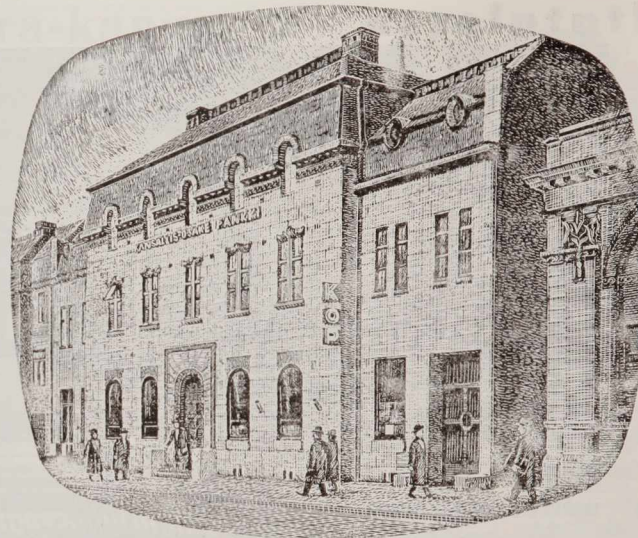
PALVELEVAT TEITÄ PARHAIMMALLA TAVALLA

**kirjapaino
rotatiopaino
kohopaino
kuvakelaitos**

POLYTYPOS

Turku
Kauppiaskatu 5
Puh. sarja 26 000

Wuonna 1890

perustettu Kansallispankin Turun konttori on vuoden 1914 kesäkuusta
lähtien toiminut tässä talossa Aurakatu 8.

TÄNÄ PÄIVÄNÄ

toimivat Turussa seuraavat konttorimme:

Turku - Aurakatu 8 a
Turku - Aninkaistentori — Sibeliuksenkatu 3
Turku - Humalistonkatu — Humalistonkatu 7
Turku - Hämeenkatu — Hämeenkatu 12 b
Turku - Kauppatori — Kauppiaskatu 5
Turku - Maatalouspankki — Maariankatu 1
Turku - Martinsilta — Linnankatu 37

KANSALLIS-OSAKE-PANKKI

KÄYKÄÄ TALOSSA!

Kultatalossa

**-vanhat perinteet
uudet puitteet**

Edgren

Brahenkatu 7 - Puh. 11 110.

aura-kangas lilja-lanka

maankuulut
TURKU-tuotteet

Turussa
arvostetaan
turkulaista

- Turussa
juodaan
AURAA!

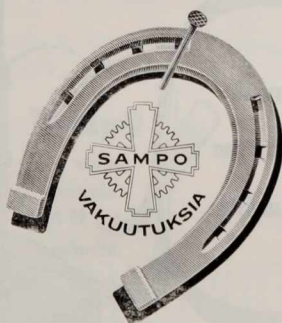

TYÖTÄ
AHKERUUTTA
SÄÄSTÄVAISYYTTÄ

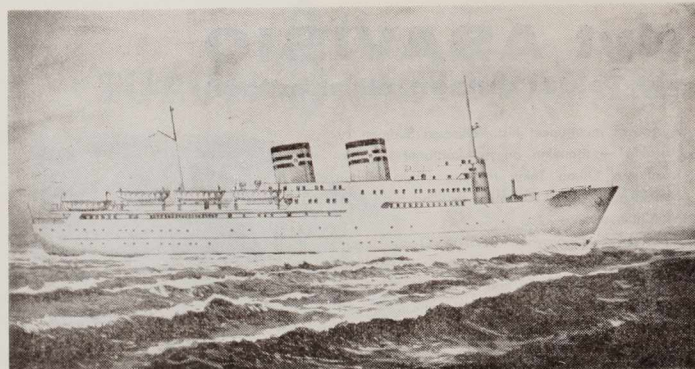
TURUN TYÖVÄEN SÄÄSTÖPANKKI

*Älä luota
onneen*

VAKUUTUS ON VARMEMPI

Turkulaiset vakuuttavat turkulaisessa suuryhtiössä

s/s BORE 1960

HÖYRYLAIVA OSAKEYHTIÖ BORE ÅNGFARTYGS AKTIEBOLAGET BORE

TURKU

ÅBO

METROPOL

-kymmenellä karamellilla kiehtovien
makuelämysten matkassa suurkau-
punktien tunnelmiin — hetkessä Pa-
riisiin ... Barcelonaan ... Istanbul-
iin ...

METROPOL - kymmenellä karamellilla maailman ympäri . . .

60— pussi tai 100 g irrallisena

Nyt ASAVISIO

vie Teidät uuteen aikakauteen

Ajat ovat muuttuneet historiallisessa Suomen Turussakin — tännekin on nyt koittanut televisio-aikakausi. Olkaa Tekin mukana alusta alkaen, hankkikaa kotinne uutta iloa ja viihdytystä ASAVISIO:n avulla.

Tutustukaa mahtavaan ASAVISIO-valikoimaan myymälässämme. Selkeä kuva, erinomainen ääni, miellyttävä muotoilu ja kohtuullinen hinta tekevät ASAVISIO:n Teidänkin toivevisioksenne.

Muistakaa myös:

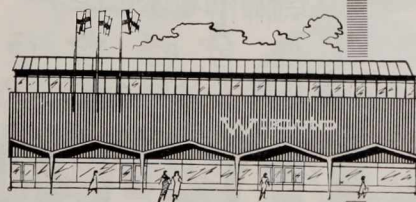
ASAVISIO on Turun oma televisio!

ASA RADIO OY

Kauppiaskatu 10

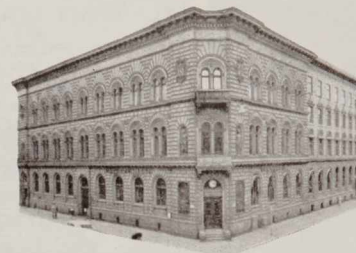
ASARADIO - radioitten radio... ASAVISIO - visioitten valio

TAVARATALO
VARUHUSET

WIKLUND

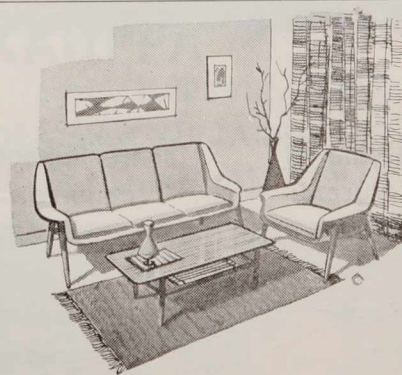
TURUN ¹⁸²² SÄÄSTÖPANKKI

PERINTEIDEN SÄÄSTÖPANKKI

SPARBANKEN FOR ÅBO-BOR

¹⁸²² S PARBANKEN I ÅBO

SISUSTA *Häkli* KALUSTEIN

KAUNIS KOTI mahdollisimman edullisesti on jokaisen turkulaisen tavoitteena. Myymälössämme on satalukuinen mallisto todella tyylikkäitä ja yksilöllisiä huonekaluja.

Wärtsilä-yhtymä O/Y

CRICHTON-VULCAN

Turku

Wärtsilä-konsernen A/B

CRICHTON-VULCAN

Åbo

Laivauudisrakennuksia

Laivakorjauksia

Dieselmoottoreita

Nostureita

Fartygsnybyggnader

Fartygsreparationer

Dieselmotorer

Kranar

HUONEKALUT
MATOT
VALAISIMET
TELEVISIOT
RADIOT

Sisustussuunnitelmia
koteihin,
konttoreihin, ym.

Taimitalolompe Turussa Yliopiston- ja Brahenkadun kulma

KALUSTOKESKUS OY

Turku
Uusikaupunki
Parainen

KIRJAKAUPPA

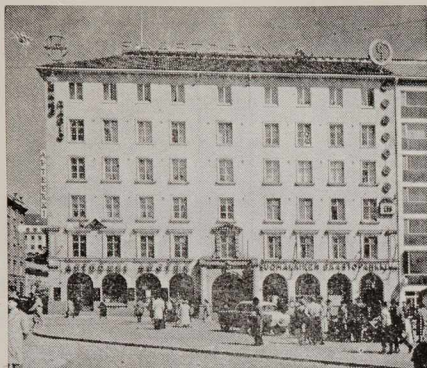
PAPERIKAUPPA
ULKOLAINEN KIRJAOSASTO
OSAMAKSU- ja KOULULAISTILEJÄ

KANSALLINEN KIRJAKAUPPA

TURUN KANSALLINEN KIRJAKAUPPA OY

55 VUOTTA

Turun talousalueen
säästäjien palveluksessa

Tallettajain saamiset 30.9.1959
mk 4.350.646.700.— (säästö-, kart-
tuva- ja luoton shekkitili yht.)

ASIAKASLUKU
v. 1958 lopussa 61.304

LAINOJEN JAKAANTUMINEN
v. 1958
Pitkäaikaisia . . . 3.387.371.050.—
Määräaikaisia . . . 55.381.000.—

TURUN SUOMALAINEN SÄÄSTÖPANKKI

Pääkonttori: Turku, Kauppiaskatu 9b - Puh. sarja 21 200

Sivukonttorit:

Martinkonttori, Martinkatu 12 - Raunistulan konttori, Tampereentie 56 - Hämeenkadun konttori,
Hämeenkatu 9b - Mikaelin konttori, Puutarhakatu 30

Virkeyttä ja vitamiineja juustosta

Maukas juustovoileipä on pa-
rasta herkkua mitä ajatella
saattaa. Juustossa ovat mai-
don kaikki ravintoaineet, jo-
ten se on korvaamatonta
myös ravintona

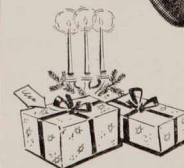
TURUNMAA-JUUSTO

on maultaan täyteläisen
herkullinen. Siitä pitää
jokainen.

Juhlapöytä on katettu . . .

ja tietysti Kotkanpää-hopealla. Chippendale-pöytä-
hopeat omalla ajattomalla kauneudellaan antavat
kotinne juhlahetkille unohtumattoman soinnin. Kau-
niit, siromuotoiset Auran Ruusu- ja Auran Kukka-
hopeat täydentävät nykyaikaisen kodin sisustusta —
loihittivat arjenkin keskelle juhlan kimmallusta.

Kuiskatkaa Joulupukin korvaan:

"Minullekin Kotkanpää-hopeaa
— niin kimmeltää jouluihin pöytä!"

— kauneuden ja tyylikkyyden tunnus
— ensiluokkaisen laadun takuu

Auran Kullaseppä Oy

TURKU

Niin
hauska
ja
huoleton...

KLUBI 7 piristää

Iloinen 20-luku... hassuja hattuja, lyhyitä hameita, charleston... iloiset muistot ympäröivät sitä ja Klubi 7:ää. Sen mukana tulee vanha hyvä aika — tervetuloa!

Muistakaa! Valitkaa Klubi 7 — vanhan hyvän ajan savuke — iloisten aikojen merkiksi! Muistakaa! Klubi 7:ssä on tupakkaa juuri piristykseen verran, mutta ei yhtään liikaa.

RETTIG

20 kpl 88:—

Yli 30 hienoa tupakkalaatua on sekoitettu salaisen ohjeen mukaisesti... ja savukkeessa on luotettava vanusuodatin. Klubi 7 palaa jälleen... uusien iloisten aikojen savuke.

